

MISTÄ ON SUOMALAINEN TOIMITTAJA TEHTY? Worlds of Journalism -surveyn tuloksia Suomesta

TUTKIMUSRAPORTTI

Reeta Pöyhtäri, Jari Väliverronen ja Laura Ahva

**TAMPEREEN
YLIOPISTO**

VIESTINNÄN, MEDIAN JA
TEATTERIN YKSIKKÖ

COMET

Journalismin, viestinnän ja
median tutkimuskeskus

Tampere Research Centre for
Journalism, Media and Communication

Reeta Pöyhtäri, Jari Väliaverronen ja Laura Ahva

Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

Tampereen yliopisto

Tutkimusraportti

Toukokuu 2014

ISBN 978-951-44-9506-9

Abstrakti

Raportissa esitellään tuloksia, joita on saatu haastatteleamalla suomalaisia toimittajia (n=366) siitä, miten he itse kokevat oman työnsä ja millaisena he näkevät suomalaisen journalismin nykytilan. Aineiston avulla tehdään näkyväksi suomalaisen journalistisen kulttuurin erityispiirteitä. Raportin taustalla on kansainvälinen vertailututkimus Worlds of Journalism Study (WJS), jossa arvioidaan journalismin tilaa, journalistien toimintamahdollisuuksia ja ammatillista omakuvaa maailmanlaajuisesti. Suomen osatutkimus piirtää kuvaa varsin yhtenäisestä ammatillisesta ryhmästä, jota muutoksienkin keskellä pitää koossa yhteinen ymmärrys journalistin työstä ja sen peruspilareista. Eettisyys ja autonomisuus ovat arvoja, jotka keskeisimmin määrittelevät suomalaista journalistista kulttuuria. Selkeimmät jakolinjat suomalaisen toimittajakunnan sisällä kulkevat sukupolvien välillä, mutta nämäkin erot ovat varsin maltillisia. Suomalaiset toimittajat kokevat, että erilaiset ulkopuoliset tahot ja instituutiot eivät pääse vaikuttamaan heidän toimintaansa vahvasti. Sen sijaan jonkin verran vaikutusta koetaan olevan muilla mediakilpailijoilla ja yleisöllä. Suurimmat muutokset ammattitoimittajien työhön ovat viimeisen viiden vuoden aikana tuoneet aikapaineiden lisääntyminen, sosiaalisen median ja tekniikan kehitys sekä käyttäjien tuottamien sisältöjen mukaantulo uutistyyöhön. Mediaetiikan ja lainsäädännön merkitys on säilynyt vahvana.

Avainsanat: Journalistinen kulttuuri, journalistinen työ, journalismin etiikka, toimittajat

Sisällysluettelo

Johdanto	1
Aineisto ja menetelmät	1
Taustatiedot ja yleiskuva	2
Toimittajien taustoissa ja asemissa olevia ryhmäkohtaisia eroja	5
Journalismin ja journalistin tehtävien arviointi	9
Ryhmäkohtaisia eroja tehtävänäkemyksissä	13
Journalistit ja eettiset toimintatavat	17
Journalismin etiikka ja vastaajakohtaiset erot	22
Mikä vaikuttaa journalistiseen työhön?	24
Ryhmäkohtaisia eroja työhön vaikuttavissa tekijöissä	28
Koetut muutokset journalistisessa työssä	29
Muutosten merkitys eri vastaajaryhmille	33
Yhteenveto.....	36
Lähteet.....	38
Liite 1.....	41
Worlds of Journalism Study: Survey-kysymykset toimittajille.....	41

Johdanto

Tässä raportissa kootaan yhteen tuloksia, joita on saatu haastattelemalla suomalaisia toimittajia siitä, miten he itse kokevat oman työnsä ja millaisena he näkevät suomalaisen journalismin nykyisen tilan. Aineiston avulla tehdään näkyväksi suomalaisen journalistisen kulttuurin erityispiirteitä sekä ammatissa toimivien journalistien näkemyksiä omasta alastaan sekä itsestään toimittajina.

Raportin taustalla on Worlds of Journalism Study (WJS)¹, joka on vertaileva kansainvälinen tutkimus, jossa arvioidaan journalismin tilaa, journalistien toimintamahdollisuuksia ja ammatillista omakuvaa maailmanlaajuisesti. Hankkeessa tutkitaan sitä, miten journalismi toimii ja muuttuu erilaisissa poliittisissa, taloudellisissa ja historiallisissa konteksteissa. Tutkimuksen keskeinen käsite on *journalistinen kulttuuri*, jonka avulla on mahdollista tutkia, miten journalismi kaikkialla maailmassa määrittyy tiettyjen perusulottuvuuksien suhteen, esimerkiksi suhteessa journalistien eettisiin arvioihin sekä käsitykseen omasta tehtävästään.

WJS on poikkeuksellisen laajamittainen hanke, jossa on mukana noin 80 eri maata kuudelta eri alueelta: 1) Afrikasta, 2) Aasiasta, 3) Australiasta ja Oseaniasta, 4) Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta, 5) Latinalaisesta Amerikasta ja Karibialta sekä 6) Lähi-idästä. Tutkimusta johdetaan Münchenin yliopistosta Saksasta ja se valmistuu vuoden 2015 aikana.

Kansainvälinen tutkimusasetelma mahdollistaa jatkossa erilaisten globaalien erojen ja yhtäläisyyksien näkyväksi tekemisen, ja suomalaisen journalismin erityisyyden käsittelemisen. Tässä raportissa esiteltävät alustavat määrälliset tulokset koskevat kuitenkin vain Suomea. Jatkossa toteutetaan myös tässä esiteltäviä määrällisiä tuloksia hyödyntävä ja syventävä laadullinen tutkimus, jota varten tehdään toimittajien ryhmähaastatteluja.

Aineisto ja menetelmät

Hankkeen määrällistä kyselytutkimusosuutta varten haastateltiin edustava otos suomalaisista toimittajista. WJS-tutkimuksessa haluttiin keskittyä nimenomaan ammattitoimittajiin, eli sellaisiin henkilöihin, jotka ansaitsevat journalismista elantonsa (yli 50 % tuloista journalistin työstä) ja jotka tekevät työssään itsenäisiä journalistisia päätöksiä. Lisäksi heidän oli työskenneltävä uutismediassa eli mediaorganisaatiossa, jolla on oma uutistoimitus ja itsenäisesti tuotettuja uutisia.²

¹ Lisää hankkeesta <http://www.worldsofjournalism.org/>.

² Tässä tutkimuksessa käsite ”itsenäisesti tuotetut uutiset” on käsitetty varsin lavasti, minkä vuoksi kyselyyn on otettu mukaan myös aikakauslehtijournalistit, jotta otos tuottaisi kattavan kuvan suomalaisesta journalismin kentästä.

Koska tutkimuksessa käytetty toimittajan määritelmä poikkeaa jonkin verran Journalistiliiton vastaavasta³, suomalaisten toimittajien määrä täytyi ensin määrittää erilaisista lähteistä (mediatalot, Journalistiliitto, aiemmat tutkimukset). Haarukoinnin perusteella arvoimme, että tutkimuksen kriteerit täyttäviä toimittajia on Suomessa yli 7700. Tämän perusteella haastateltavan joukon kooksi määritettiin 366 journalistia, eli lähes 5 % koko maan toimittajakunnasta. Haastateltavat toimivat journalistisissa tehtävissä sanomalehdissä, aikakauslehdissä, radiossa, televisiossa, verkkomediassa sekä uutistoimistoissa. Heidän jakaumansa välineittäin ja työsuhteen mukaan on taulukossa 1 alla.

Taulukko 1. Haastateltujen toimittajien jakauma.

Ryhmä	Työsuhteiset ym. ⁴	Freelancerit	Yhteensä
Sanomalehdet	145	9	154
Aikakauslehdet	55	45	100
Radio	44	3	47
Televisio	33	6	39
Nettiuutispalvelut	16	0	16
Uutis- ja kuvatoimistot	9	1	10
Yhteensä	302	64	366

Survey-haastattelut toteutettiin puhelimitse kevään ja kesän 2013 aikana standardoidun lomakkeen (ks. liite 1) pohjalta. Haastattelijoina toimi neljä tutkimusapulaista. Tässä raportissa esitetään seuraavaksi tuloksia, joita on saatu analysoimalla tätä määrällistä aineistoa.

Reportissa on neljä osaa. Ensin tarkastellaan vastaajien taustatietoja, eli luodaan *yleiskuvaa* suomalaisesta toimittajasta ja toimitustyön reunaehdoista, kuten työsuhteen laadusta ja toimittajan asemasta. Toiseksi tarkastellaan sitä, miten toimittajat arvioivat omaa rooliaan ja *tehtävänsä journalisteinä*. Kolmanneksi käsitellään *journalismietiikkaan* liittyviä kysymyksiä. Neljänneksi avataan sitä, miten journalistit itse tulkitsevat ammatissaan tapahtuneita *muutoksia* ja toimittajan *työhön vaikuttavia tekijöitä*.

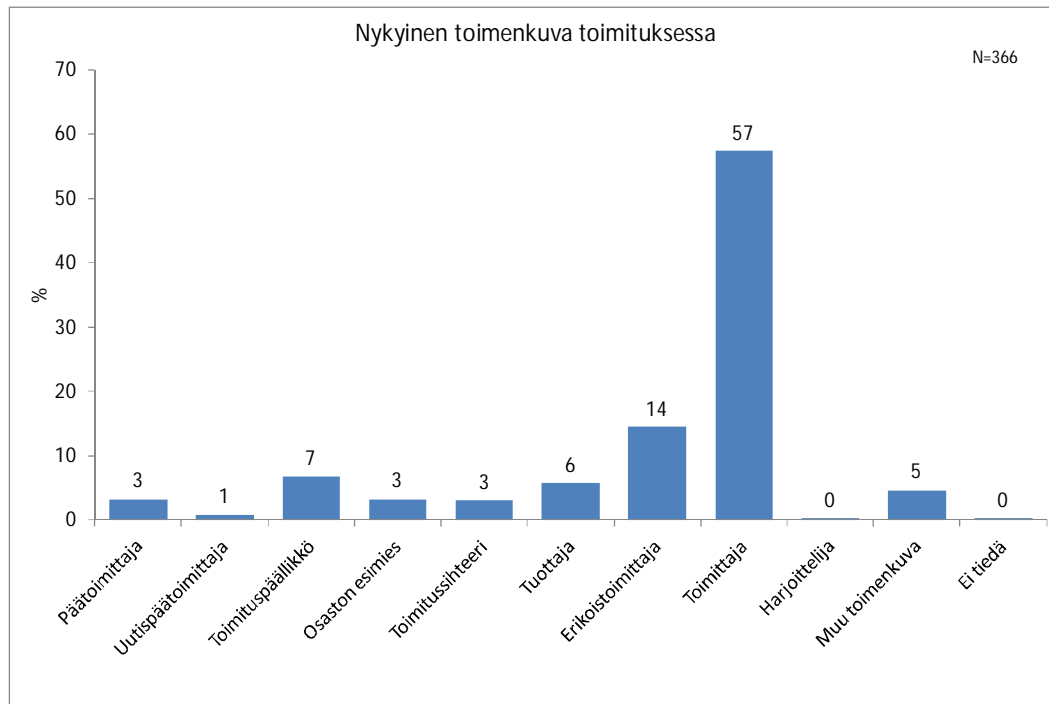
Taustatiedot ja yleiskuva

Useimmat eli 57 % kyselyyn vastanneista olivat niin sanottuja rivitoimittajia, mutta aineistossa on edustettuna muitakin toimenkuvia, kuten erikoistoimittaja (14 %), toimituspäällikkö (7 %) ja tuottaja (6 %) (ks. kuvio alla). Noin neljäsosa kaikista

³ http://www.journalistiliitto.fi/jasenpalvelut/jaseneksi/jasenrajat_saannoissa/.

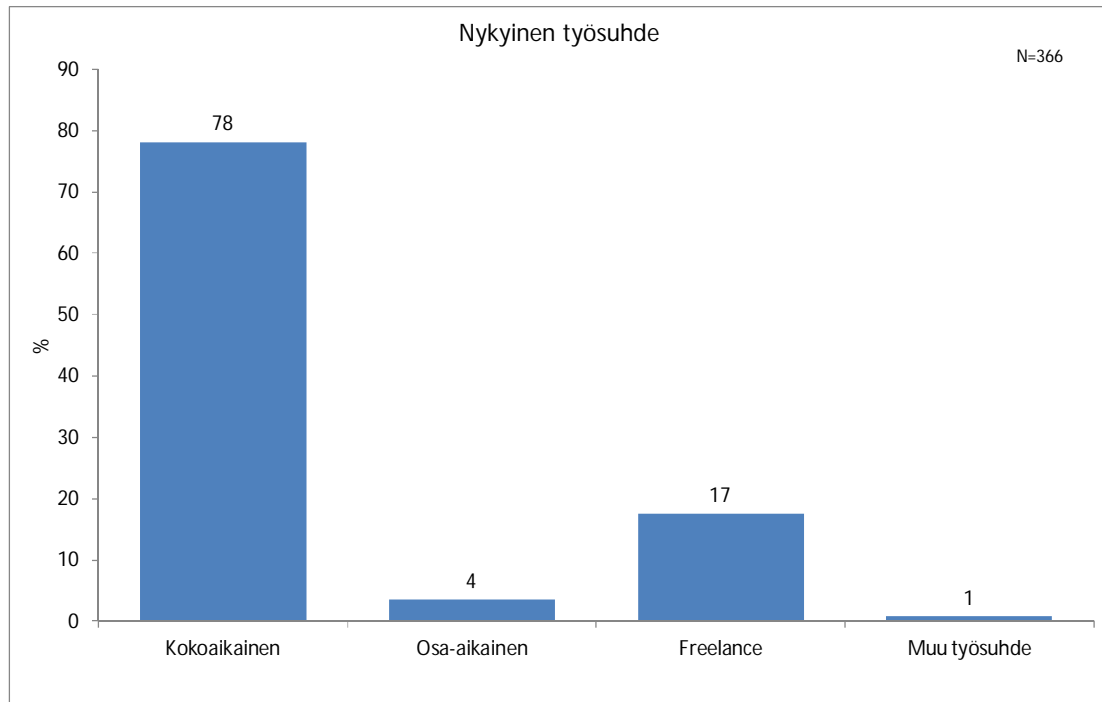
⁴ Työsuhteisten joukkoon on tässä laskettu myös kolme journalistia, jotka halusivat haastatteluissa erottaa työnsä sekä työsuhteisesta että freelancer-työstä. Haastateltavat toimivat sanomalehdessä, aikakauslehdessä ja uutistoimistossa. Perusteluna eronteolle kummastakin ryhmästä käytettiin esim. free-toimittajuuden ja osa-aikaisen työsuhteen yhdistelmää.

vastanneista katsoi nykyisessä toimensaan olevansa joko ylemmän tai keskiportaan johtotehtävissä. Tämä on useammin kuin toimittajakunnassa keskimäärin, sillä parin vuoden takaisessa MediaAcT-tutkimuksessa (Heikkilä & Väliaverron 2013) arvioitiin, että johtotehtävissä työskentelee noin 13 % kaikista toimittajista. Tämä johtoportaan yliedustus vastaajakunnassa johtuu tutkimuksessa käytetystä aineistonkeruutekniikasta⁵, ja se kannattaa ottaa huomioon tuloksia tulkitessa.

Eniten aineistossa on valtakunnallisissa medioissa työskenteleviä (57 %) ja vähiten ylikansallisen median palveluksessa olevia (2 %). Suurin osa oli työssä päivä- ja aikakauslehdissä (yhteensä 58 %). Useimmat työskentelivät pysyvässä (87 %) ja kokoaikaisessa (78 %) työsuhteessa (kuviota seuraavalla sivulla). Freelancereita haastatelluista oli 17 %, määräaikaisia 13 % ja osa-aikaisia 4 %. Kaikkineen toteutunut otos vastaa hyvin ammattikunnan yleistä jakaumaa eri välineissä.

⁵ Tutkimusapulaiset soittivat ensin mediatalojen päälliköille, jotta saataisiin lupa tutkimuksen tekoon ja löydettäisiin samalla vastaajia kyselyyn. Tässä tilanteessa useat päälliköt vastasivat kyselyyn itse säästääkseen alaistensa aikaa tai ohjasivat vastaajiksi kokeneita johtotehtävissä olevia toimittajia.

Suurin osa, yhdeksän kymmenestä, kuului alan ammattiliittoon. Vastaajista kolme neljäsosaa oli suorittanut vähintään ammattikorkeakoulututkinnon ja useimmat eli 47 % jonkin yliopistotutkinnon. Tämän lisäksi 13 prosentilla oli yliopisto-opintoja, mutta ei valmista tutkintoa. Vastaajien koulutustaustasta käy ilmi viestintäalan kasvanut suosio ja merkitys alalla työskentelylle. Suurin osa oli opinnoissaan erikoistunut journalismiin (44 %), muulle viestintäalalle (10 %) tai sekä journalismiin että viestintäalalle (8 %). Aineistossa ovat siis vähemmistössä ne, jotka olivat erikoistuneet muulle alalle kuin journalismiin tai viestintään (noin kolmasosa).

Molemmat sukupuolet ovat hyvin edustettuina aineistossa, mutta naisia oli vastaajissa kuitenkin hieman miehiä enemmän (55 %). Tämäkin vastaa hyvin toimittajakunnan jakaumaa yleensä, sillä vuonna 2013 Suomen Journalistiliiton jäsenistä oli naisia 57 %.⁶ Vastaajat olivat enimmäkseen uran keskivaiheella tai keski-ikäisiä: heistä 61 % oli 36–55-vuotiaita. Alle 35-vuotiaita oli vastanneista neljäsosa. Tästä johtuen journalistista työtä oli tehty enimmäkseen vähintään kymmenen vuotta, kolmasosa haastatelluista toimittajista jopa yli 20 vuotta. Vastaajien ikäjakauma ja työvuosien määrä vastaavat hyvin toisiaan.

Lähes neljä viidestä teki työtä vain yhdessä toimituksessa, mutta 13 % teki myös muuta palkattua työtä journalistisen työn ohella. Myös nämä muut työt liittyivät usein viestintään. Mainintoja saivat esimerkiksi toiminta tuottajana, kustantajana, free-toimittajana vakituisen työn ohella, viestintäalan yrittäjänä, juontajana ja journalistisen työn opettajana. Yleistoimittajana (52 %) ja jollakin toimituksen erityisellä osastolla tai rajatun aihepiirin parissa (48 %) työskenteli lähes yhtä moni. Yleisin aihealue, joka haastatteluissa mainittiin toimittajan erityisalueena, oli uutiset

⁶ <http://www.journalistiliitto.fi/@Bin/21937493/naistilasto+karsittu.pdf>.

ja ajankohtaiset asiat (23 % vastaajista). Muina erikoisalueina erottuivat politiikka, kulttuuri sekä talous ja urheilu, eli tyypilliset uutistoimituksen osastot. Näiden lisäksi toimittajat erikseen mainitsivat kattaminaan aihepiireinä paikalliset ja alueelliset uutiset (9 vastaajaa), tieteen ja teknologian (8 mainintaa) sekä luontoaiheet kuten maatalouden ja metsästyksen (7 mainintaa). Lisäksi vastauksista erottuivat erilaiset aikakauslehdille tyypilliset aihepiirit kuten harrastukset, terveys ja muoti.

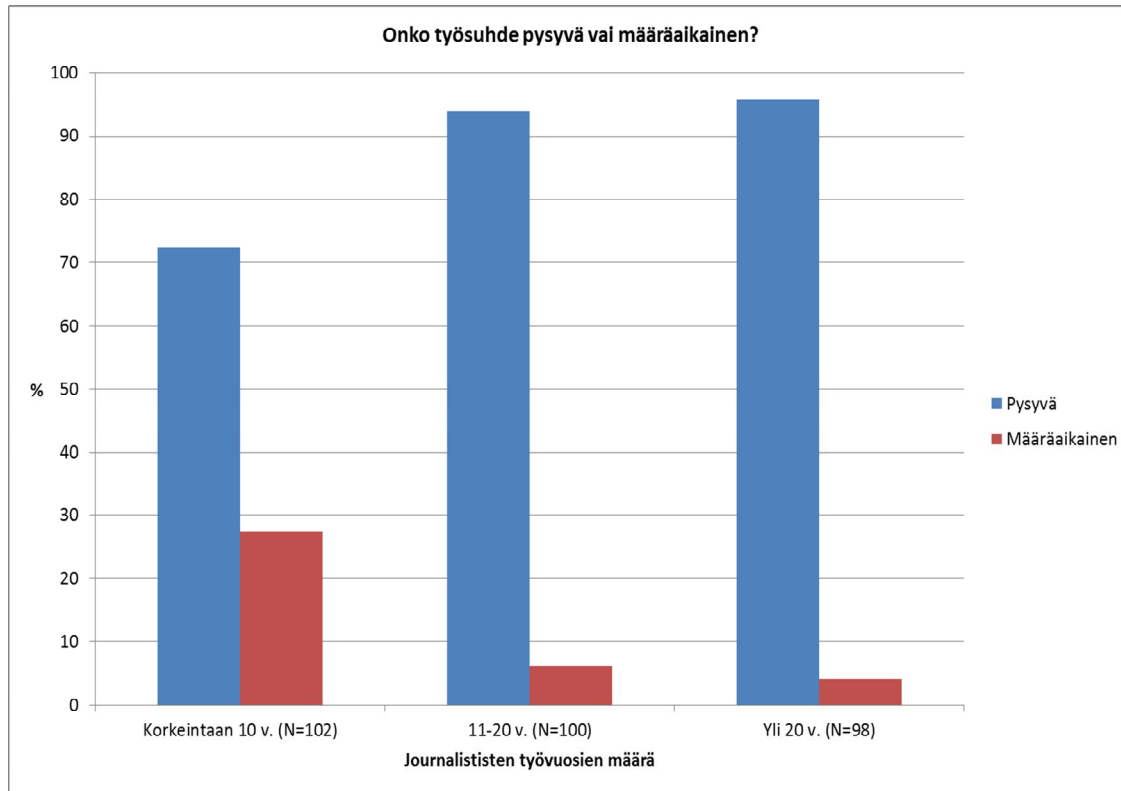
Toimittajien taustoissa ja asemissa olevia ryhmäkohtaisia eroja

Vaikka perustietojen valossa toimittajakunta näyttääkin melko yhtenäiseltä, saadaan taustamuuttujien tarkemmassa tarkastelussa esiin eräitä ryhmäkohtaisia eroja⁷.

Aineistosta piirtyy esiin toimittajan urakehityksen kaari: uran eri vaiheissa työskennellään erilaisissa medioissa ja vaihtuvissa asemissa. Lisäksi nähtävissä ovat toimittajasukupolvien tai ikäryhmien väliset erot työn pysyvyydessä ja sen laadussa, sekä koulutustaustoissa. Aineisto antaa myös viitteitä sukupuolten välisistä pienistä eroista esimerkiksi asemaan liittyen.

Mitä enemmän toimittajalla on *ikää* ja *työvuosia* takanaan, sitä todennäköisemmin hän työskenteli johtavassa asemassa. Kokemus siis korreloi työssä saavutetun aseman kanssa. Määräaikaisessa työsuhteessa työskenteleviä taas oli eniten alle kymmenen vuotta työskennelleiden ja alle 35-vuotiaiden ryhmissä: lähes kolmasosa heistä oli määräaikaisia. Yli kymmenen vuotta työskennelleissä määräaikaisia oli vain noin 5 prosenttia (ks. kuvio seuraavalla sivulla). Sen sijaan freelancerina tehdyn työn määrä kasvaa iän myötä (alle 35-vuotiaista 15 % työskenteli freelancerina, yli 50-vuotiaista 27 %). Sekä määräaikaiset että freelancerit olivat luonnollisesti muita harvemmin johtavissa asemissa.

⁷ Toimittajilta kysytyjä taustatietoja olivat ikä, työvuodet, asema toimituksessa, sukupuoli, koulutus, työsuhteen muoto ja kesto sekä työnantajana olevan median tavoittavuus. Näihin taustatekijöihin perustuvia ryhmiä vertaillaan tutkimuksessa keskenään.

Työvuosien perusteella eroa oli myös siinä, millaisissa medioissa työskenneltiin. Alle kymmenen vuotta alalla olleiden työpaikkoina olivat hieman useammin viikkolehdet, radio, uutistoimistot, verkkotoimitukset ja paikallismedia kuin pitempään työskennelleillä. Uran keskivaiheella painottuivat valtakunnalliset ja ylikansalliset mediat, aikakauslehdet ja televisio, ja yli 20 vuotta työskennelleet olivat muita useammin työssä aluemediassa ja päivälehdissä. Tulokset eivät ole tilastollisesti yleistettävissä, mutta antavat suuntaa siitä, miten urapolku näyttää muotoutuvan.

Lyhimpään työskennelleiden ja nuorimpien ryhmässä korostuivat ammattikorkeakouluista valmistuneiden kasvanut määrä sekä se, että oli valmistuttu nimenomaan viestinnän tai journalismin alan opinnoista. Vastaavasti yli 50-vuotiaat olivat valmistuneet muita huomattavasti harvemmin näille aloille. On myös nähtävissä, että nuorimmat näyttävät kuuluvan alan ammattiliittoon harvemmin kuin vanhemmat kollegat (eroa on 10 prosenttiyksikön verran). Nuorten vanhempia ikäryhmiä alhaisempi järjestäytymisaste ei ole vain journalismia koskeva poikkeus, vaan yleinen ilmiö työmarkkinoilla.⁸

Sukupuolen perusteella aineistosta on tehtävissä vain eräitä varovaisia huomioita, jotka eivät ole niin selviä tai yksiviivaisia, että ne voitaisiin yleistää. Naisilla näyttäisi olevan miehiä korkeampi koulutus, kuten yhteiskunnassa nykyään yleisemminkin on.⁹ Naistoimittajat olivat myös erikoistuneet opinnoissaan journalismiin miestoimittajia

⁸ Ks. esim. <https://www.sak.fi/luottamushenkilöille/jasenhankkijalle/miten-ay-liike-toimii>.

⁹ Ks. http://www.stat.fi/til/vkour/2012/vkour_2012_2013-12-04_fi.pdf.

useammin. Miehet näyttäisivät työskentelevän naisia useammin kokoaikaisesti palkattuina; eroa oli kymmenen prosenttiyksikköä. Kuten työmarkkinoilla yleisemminkin, myös toimittajina naiset työskentelivät miehiä useammin osa-aikaisissa työsuhteissa. Tasa-arvonäkökulmasta katsottuna myönteistä on, että miehet ja naiset ovat kyselyn perusteella toimittajan ammatissa yhtä usein pysyvissä työsuhteissa, toisin kuin työelämässä yleensä.¹⁰

Tutkimusta varten haastatellut miehet työskentelivät hieman naisia useammin ylemmissä johtotehtävissä (9 % / 5 %), ja naiset rivitoimittajina (61 % / 54 %), mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Miehet tekivät toimitustyön ohella hieman naisia useammin muuta työtä. Naisia työskenteli enemmän viikkolehdistä ja aikakauslehdissä kuin miehiä, miehiä taas päivälehdissä. Sekä mies- että naistoimittajat jakautuivat tasaisesti medioissa eri aihealueille tai osastoille, joskin miehiä oli hieman enemmän politiikan ja urheilun osastoilla ja naisia muissa aihepiireissä, mikä johtunee pitkälti siitä, että naiset työskentelevät miehiä useammin aikakauslehdissä. Naisilla ja miehillä oli mielestään yhtä suuri vapaus päättää työnsä sisällöistä.

Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero sukupuolten välillä oli osallistumisaktiivisuudessa toimitustyön suunnitteluun ja organisointiin. Naiset nimittäin ilmoittivat miehiä useammin osallistuvansa sekä ”ei juuri koskaan” (11 %, miehet 6 %) että ”aina” (43 %, miehet 29 %) toimituksen suunnittelutyöhön, miehet taas ”harvoin” (16 %, naiset 8 %) ja ”hyvin usein” (49 %, naiset 37 %). Silti ei voida yksiselitteisesti sanoa, että yksi sukupuoli osallistuisi toista sukupuolta enemmän.

Median *tavoittavuuden* (paikallinen, alueellinen, valtakunnallinen) kannalta tarkasteltuna aineisto ei tuota suuria yllätyksiä. Valtakunnalliset mediat ovat kokonsa vuoksi toimitustyön näkökulmasta katsottuna vaihtelevampia työpaikkoja kuin alueelliset ja paikalliset. Niissä oli eniten erilaisia toimenkuvia ja monessa toimituksessa työskentelyä, mutta myös epätyypillisiä työsuhteita.

Kyselyn taustaosassa selvitettiin myös sitä, millaista *toimintavapautta* (ns. sisäistä autonomisuutta) ja *liikkumavaraa* toimittajat kokivat työssään. Jutunteossa toimittajat kokivat itsensä vapaiksi: suurin osa haastatelluista katsoi kysyttäessä, että heillä on vähintään suuri vapaus valita juttuaiheensa itse. Kolme neljästä toimittajasta vastasi, että hänellä on suuri tai täydellinen vapaus päättää juttuaiheensa, samoin kuin vapaus päättää miten juttuaihetta käsittelee (80 % vastaajista). Vähän vapautta näissä asioissa oli vain parilla prosentilla vastaajista. Vapauden kokemuksen lisäksi toimituksen työn suunnitteluun ja koordinointiin osallistuttiin varsin aktiivisesti. Vähintään hyvin usein katsoi osallistuvansa 79 % vastaajista, kun taas 9 % ei osallistunut juuri koskaan.

¹⁰ Ks. http://www.stat.fi/til/tyti/2013/12/tyti_2013_12_2014-01-21_tau_052_fi.html.

Työnkuvalla on kuitenkin merkitystä sen kannalta, missä ja kuinka vapaasti journalistista työtä tehdään. Rivitoimittajat työskentelivät muita todennäköisemmin useammassa kuin yhdessä toimituksessa. Rivitoimittajilla oli johtavissa asemissa olevia toimittajia huomattavasti vähemmän vapautta valita itse juttuaiheensa. Vähintään suuri vapaus asiassa oli oman arvion mukaan 70 prosentilla rivitoimittajista, ylemmän tason johtotehtävissä työskentelevistä 92 prosentilla. Eroa oli myös siinä, kuinka aktiivisesti osallistutaan toimituskokouksiin. Useimmin osallistuivat ylemmissä johtotehtävissä olevat (hyvin usein tai aina osallistuu 96 %), harvimmin rivitoimittajat (hyvin usein tai aina ilmoitti osallistuvansa kolme neljäsosaa).

Erot toimittajien *asemissa* selittyvät osin sillä, että rivitoimittajissa oli enemmän freelancer-työtä tekeviä kuin johtavissa asemissa olevissa. Freelancerina työskentely tuo mukanaan sen, että työtä tehdään useille toimituksille yhtä aikaa ja toimitusten tilauksesta tietyistä aiheista sekä ilman, että osallistutaan toimituksen päivittäiseen työskentelyyn kuten toimituskokouksiin. Freelance-toimittajan usein tarkoin määriteltyn tilaukseen perustuva työnkuva näkyy myös, kun tarkastellaan freelance- ja osa-aikaisten toimittajien vapautta valita juttunsa käsittelytapa: vähintään suuri vapaus asiassa oli kokoaikaisesti työskentelevistä 85 prosentilla, osa-aikaisista ja freelancereista vain kahdella kolmesta. Ero vapauksissa näkyy myös pysyvästi ja määrääjäksi palkattujen välillä, sillä pysyvästi työsuhhteessa olevilla on enemmän vapautta valita juttuaiheensa itse (vähintään suuri vapaus 78 % / 58 %).

Koska *nuoret toimittajat* tekivät muita useammin määräaikaista työtä, voidaan päätellä, että juuri nuorilla toimittajilla oli vähiten päätösvaltaa juttuaiheidensa määrittelyssä. Toisaalta voidaan todeta, että koska freelancereita oli suhteessa eniten vanhimpien ryhmässä, kohdistuivat juttujen käsittelytavan valinnanvapauden rajoitukset eniten tähän ryhmään. Molempien ryhmien edustajat toimivat tyypillisimmin rivitoimittajina, joilla myös oli vähemmän vapautta valita jutunaiheensa ja jotka muita useammin työskentelivät useissa toimituksissa kerrallaan.

Voidaankin sanoa, että kysely antaa viitteitä siitä, että olisi yhtäältä *syntymässä määräaikaisesti työskentelevien nuorten rivitoimittajien luokka*, jolla ei aina ole mahdollisuutta vaikuttaa työhönsä sisällöllisesti. Toisaalta on oireita *vanhempien freelancereiden ryhmästä*, joka myös joutuu luovuttamaan osan päätös vapauttaan tilaustöitä tehdessään. Osaltaan näiden ryhmien kehnohkoa asemaa selittänee myös journalismin taloustilanne. Toimitusten viimeaikaisten väenvähennysten seurauksena varsin suuri määrä kokeneempia työntekijöitä on joutunut siirtymään freelancer-töihin, ja alalle tulevien uusien nuorten tekijöiden kohtalona ovat usein olleet määräaikaaisuudet.

Journalismin ja journalistin tehtävien arviointi

Toimittajilta kysyttiin arvioita siitä, kuinka tärkeäksi viiden portaan asteikolla he kokivat *omassa työssään journalisteina erilaiset heille esitetyt tehtävät ja roolit* (ks. taulukko 2 alla¹¹). Haastatteluaineisto piirtää varsin perinteistä kuvaa siitä, miten suomalaiset toimittajat näkevät oman journalistisen roolinsa yhteiskunnassa.

Taulukko 2. Toimittajien arviot eri tehtävien tärkeydestä työssään.

Tehtävän tärkeys	Ei lainkaan tärkeä	Ei kovin tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Hyvin tärkeä	Erittäin tärkeä	Muu (Ei halua vast./ei tiedä)
Journalistin tehtävä						
Raportoida asiat todenmukaisesti	0	2	6	26	66	0
Olla riippumaton tarkkailija	1	1	7	29	62	0
Analysoida ajankohtaisia asioita	1	2	12	39	47	0
Kertoa tarinoita maailmasta	1	3	19	40	37	0
Valvoa poliittista johtoa	9	9	17	27	37	0
Edistää suvaitsevaisuutta ja monimuotoisuutta	3	6	23	34	33	1
Antaa ihmisten ilmaista mielipiteensä	3	7	21	41	28	0
Valvoa liike-elämää	7	14	23	28	28	0
Tarjota tietoa poliittisia päätöksiä varten	11	7	20	35	27	1
Valistaa yleisöjä	3	13	34	36	14	0
Houkutellessa yleisöä	3	17	37	28	14	0
Tarjota neuvoja arkeen	5	18	40	27	11	0
Vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen	4	22	39	26	8	2
Ajaa yhteiskunnallisia muutoksia	8	23	37	24	7	1
Tarjota viihdettä ja ajanvietettä	9	20	42	19	9	1

¹¹ Taulukoihin on merkitty vihreällä värillä sellaiset lukemat, jotka osoittavat, että asia koettiin tärkeäksi tai sen merkitys oli kasvanut. Sinisellä merkityt lukemat osoittavat, että asia on jakanut mielipiteitä tai sen merkityksen on arvioitu pysyneen muuttumattomana. Punaisella merkityt lukemat osoittavat asian kokemista vähemmän tärkeäksi tai merkityksen vähentymistä.

Tehtävän tärkeys	Ei lainkaan tärkeä	Ei kovin tärkeä	Jonkin verran tärkeä	Hyvin tärkeä	Erittäin tärkeä	Muu (Ei halua vast./ei tiedä)
Journalistin tehtävä						
Tukea Suomen kehitystä	8	23	40	20	7	2
Kannustaa osallistumaan poliittiseen toimintaan	21	27	31	15	6	0
Määrittää poliittista agenda	24	29	29	12	2	4
Toimia hallituksen vastavoimana	36	29	19	7	3	6
Luoda myönteistä kuvaa poliittisista päättäjistä	80	16	2	1	0	0
Tukea hallituksen linjaa	80	15	2	0	0	3

Tärkeiksi koetut tehtävät (vihreä väri taulukossa) edustavat perinteisiksi ajateltuja journalismin ja journalistin rooleja: olla riippumaton tarkkailija, raportoida asioista sellaisena kuin ne ovat (objektiivisuuden vaatimus), mutta myös analysoida ajankohtaisia tapahtumia (joka kuitenkin nähtiin vähemmän tärkeänä kuin objektiivisuus) sekä valvoa ja vahtia poliittista johtoa ja liike-elämän edustajia (tämä arvioitiin poliittisen johdon kohdalla tärkeämmäksi kuin liike-elämän). Lisäksi vastauksissa korostuivat demokratian toteutumista tukevat journalismin ja journalistisen työn tehtävät: tiedon tarjoaminen ihmisille poliittista päätöksentekoa varten ja mielipiteiden ilmaisemisen mahdollistaminen. Samat tehtävät saivat eniten mainintoja myös, kun toimittajia itse pyydettiin avovastauksissa nimeämään ne journalistin roolit, joiden tulisi olla työssä tärkeimpiä.

Näin ollen suomalaisen toimittajien vastauksissa korostuu varsin selvästi ns. puolueettoman vahtikoiran rooli, jota voi kuvata länsimaisen journalistin prototyyppiksi (Hanitzsch 2011, 485). Näkemykset toimittajan työn tehtävistä myös kuvastavat sellaista itseymmärrystä, jota on kuvattu korkean modernin journalismiksi. Journalismin ja journalistin tehtäviksi katsotaan erityisesti totuudenmukainen tiedonvälitys ja kansalaisten informointi, jossa toimittaja välttää tekemästä esimerkiksi tunteisiin perustuvia, henkilökohtaisia tulkintoja asioista (ks. esim. Koljonen 2014; Kantola 2011, 119–125).

Suvaitsevaisuuden ja monimuotoisuuden edistäminen journalismissa nähtiin myös tärkeänä. Journalistisin ja viestinnällisin keinoin voidaan ainakin mahdollisesti vaikuttaa yhteiskunnalliseen asenneilmapiiriin, eli edistää ihmisten välistä myönteistä kanssakäymistä tai vaihtoehtoisesti luoda eri ryhmien välille etäisyyttä. Siksi ei ole yhdentekevää, kuinka journalismissa erilaisista ihmisryhmistä puhutaan (esim. ter Wal 2002). Suvaitsevaisuuden merkitys on nykyisin erityisen korostunut, sillä

yhteiskunnat ovat yhä monimuotoisempia ja niissä toimiminen vaatii ymmärrystä erilaisuutta kohtaan.

Suvaitsevaisuuden on osaltaan nähty edistävän demokratian toteutumista yhteiskunnassa, sillä on ajateltu, että mitä useampi ääni ja mielipide voi osallistua julkiseen keskusteluun, sitä lähemmäksi totuuden löytymistä on mahdollista päästä (Mill 1982). Demokratian toteutumisen vuoksi on tärkeää, että keskusteluun pääsevät osallistumaan niin marginaaliset ryhmät kuin poikkeavat mielipiteetkin. Avovastauksissa ja huomautuksissaan toimittajat muistuttivat, että journalismissa edistetään suvaitsevaisuutta myös huomioimalla se työssä lähtökohtaisena arvona, ei välttämättä niinkään journalistisissa tuotoksissa selvästi esiintuotavana asiana. Toimittajat katsoivat myös, että journalismin tehtävä on edistää moniäänisyyttä ja tuoda esiin niidenkin ääni, jotka eivät muuten saisi puheenvuoroa.

Perinteisen journalismin vahtikoiran ja demokratian edistäjän roolien rinnalla tärkeänä toimittajan työssä pidettiin myös tarinoiden kertomista maailmasta, mikä on ainakin uutisjournalismille hieman tuorempi tehtävä. Sen on katsottu olevan tyypillistä niin kutsutussa notkean modernin journalismissa. Puhtaiden asiasisältöjen ohella journalismissa esitellään entistä avoimemmin yksilöiden tunteisiin ja kokemuksiin perustuvia havaintoja ja herätellään keskustelua (ks. esim. Koljonen 2014; Hujanen 2009). Toimittajien kokemuksissa eri tehtävien tärkeydestä tarinoiden kertominen on mennyt yleisön valistamisen ohitse, mikä kertonee journalismin painopisteen siirtymisestä yleisön sivistämisestä yleisön palveluun (vrt. Kunelius & Ruusunoksa 2008).

Journalismin tehtävä tarinankertojana nostetaan usein esiin, kun mietitään, kuinka uutiset saataisiin vastaanottajalle helpommin ymmärrettäväksi (ks. esim. Machill, Köhler & Waldhauser 2007). Viime vuosina tarinankerrontaa on paikoin perusteltu myös eettisillä seikoilla. Joidenkin tutkijoiden mielestä (ks. esim. Charles 2013) selkeästi puolensa valitseva tarinallinen journalismi on näennäisesti neutraalia, mutta eliitteihin nojaavaa tiedonvälitysjournalismia tehokkaampi ja rehellisempi tapa pureutua aiheisiin ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Edellisten kaltaiset pohdinnat ovat yleistyneet aikana, jolloin mietitään uutisjournalismin muuttunutta toimintaympäristöä ja sen selviytymismahdollisuuksia. Tarinankertojana ja tulkintojen tarjoajana journalismi voi yhä kilpailla ja pärjätä esimerkiksi internetiä vastaan, toisin kuin kaiken kattavan tietolähteen (tai valistajan) roolissa. Tarinallisuus on yksi elementti, jolla houkutellaan yleisöä ja kiinnitetään sitä pysyvään suhteeseen median kanssa (journalismin yleisöä kiinnostavista elementeistä ks. esim. Costera Meijer 2013).

Perinteisten ja uudempien journalististen tehtävien välisestä kamppailusta kertoo sekin, että yhtäältä toimittajien mielipiteitä eniten jakaneita tehtäviä (sininen väri taulukossa 2) olivat journalismin uudemmat, yleisön palveluun ja mediatalojen taloudellisten menestystarpeiden täyttämiseen tähtäävät roolit: viihdyttävyys,

yleisöjen houkuttelu ja neuvojen tarjoaminen arkeen. Osittain hajontaa selittänee se, että nämä tehtävät voivat olla osalle medioista ja journalisteista hyvin keskeisiä, mutta toisissa medioissa työskenteleville journalisteille eivät juuri lainkaan tärkeitä. Lisäksi ne edustavat sellaista palvelusuuntautunutta journalismia, johon nykyisen yleisökilpailun aikana paljon panostetaan. Kuitenkin esimerkiksi journalismin viihdyttävyyttä voidaan nähdä perinteiselle tiedonvälitystehtävälle vastakkaisena tehtävänä, johon ei siksi suhtauduta varauksetta.

Toisaalta toimittajien mielipiteitä jakaneita journalismin tehtäviä olivat ne, joissa pyritään vaikuttamaan yleisöön tai yhteiskuntaan: vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen, muuttamaan yhteiskuntaa tai tukemaan Suomen kehitystä. Aktiivisen liikkeellepanijan tehtävä näyttää siis olevan suomalaisten journalistien työssä selkeästi alisteinen puolueettoman tiedon välitystehtävälle.

Vähiten merkittävänä tehtävänä journalistisessa työssä (punainen väri) nähtiin poliittisen agendan määrittely, hallituksen vastavoimana toimiminen ja ihmisten kannustaminen poliittiseen toimintaan. Tulokset viittaavat siihen, että suomalaisen journalistin roolia ei kovin vahvasti määritä aktiivinen suhde demokratiaan *toimintana* (niin poliitikkojen kuin kansalaistenkaan), vaikka demokratia *suorituksena* sen sijaan edelleen määrittää toimittajan roolia (ks. Strömbäck 2005). Journalistit eivät etenkin halua myötäillä poliitikkoja ja valtopoliitikkaa, sillä kaikista vastenmielisimpinä tehtävinä nähtiin hallituksen linjan tukeminen ja myönteisen kuvan luominen poliitikoista. Reunasan (2014) mukaan suomalaistoimittajien poliittista identiteettiä kuvastaa sitoutuminen rationalistiseen, järkipäiseen ja ongelmanratkaisuun tähtäävään politiikkakäsitykseen, neutraali suhtautuminen politiikkasisältöihin ja aktiivinen erottautuminen poliittisista ryhmittymistä. Poliittinen sitoutuneisuus ja aktiivinen politiikanteko istuvat siten tähän identiteettiin huonosti.

Erityisiä puoluelehtiä lukuun ottamatta suomalainen journalismi on sekä historiallisista että kaupallisista syistä ollut viime vuosikymmeninä pitkälti poliittisesti sitoutumatonta (ks. esim. Luostarinen 2014). Pienellä markkina-alueella ei ole ollut viisasta ottaa liian vahvaa poliittista kantaa tai leimautua tietyn puolueen äänenkannattajaksi. Myös journalistinen ihanne on nojannut puolueettomuuteen ja objektiivisuuteen. Nämä taustalinjat ovat siis edelleen vahvasti läsnä suomalaistoimittajien itseymmärryksessä. Puoluepoliittisuuden sijaan poliittisuus näyttäytyy suomalaisessa journalismissa mietona yleiseen yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen kannustamisena. Journalismille on esimerkiksi luontevaa puhua vaikkapa ympäristöarvojen puolesta tai kannustaa ihmisiä yleiseen äänestysaktiivisuuteen.

Ryhmäkohtaisia eroja tehtävänäkemyksissä

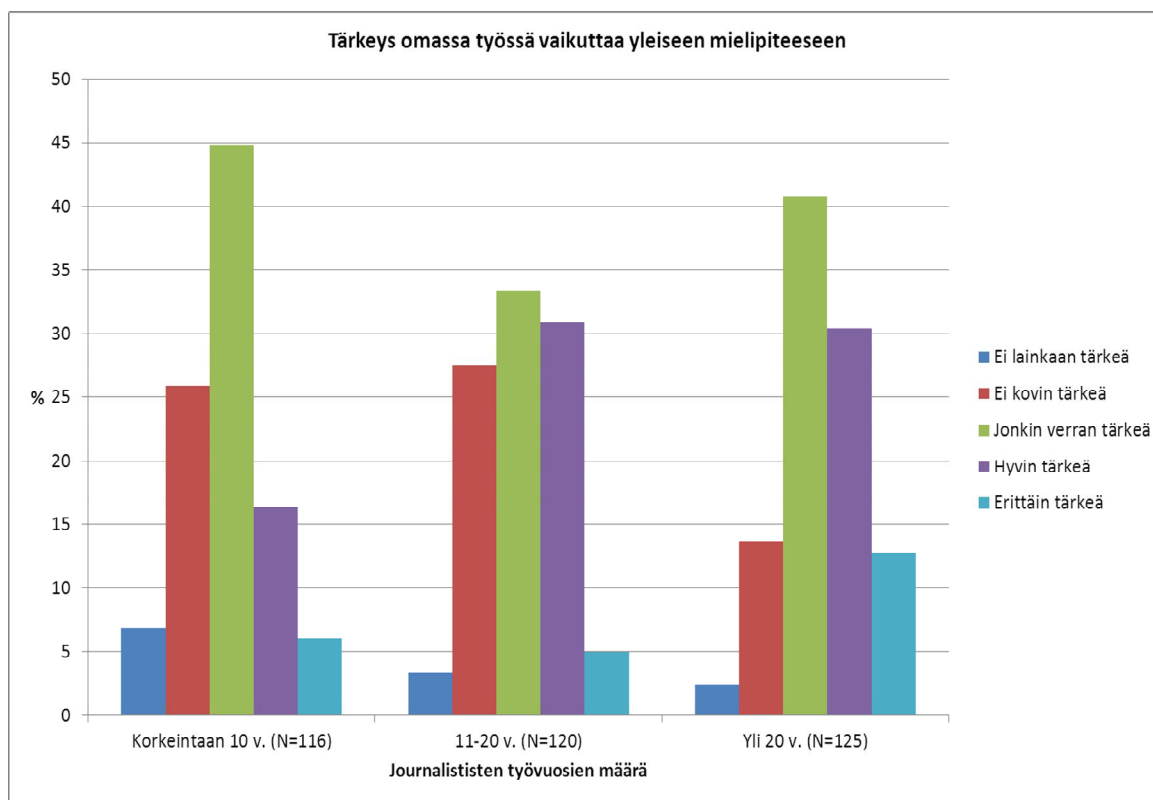
Taustamuuttujien valossa tarkasteltuna¹² ikäpolvien väliset erot tehtävien koetussa tärkeydessä tulevat näkyviin kiinnostavalla, joskin myös ennustettavalla tavalla. Nuorien toimittajien vastauksissa näkyivät jopa vanhempia toimittajia vähemmän tärkeänä ns. toimittajan työn vaikuttavat roolit. Vanhemmilla vastaajilla korostui omaa journalistin tehtävää pohdittaessa yleisen (ja kansallisen) edun näkökulma, kun taas nuoremmat olivat vastauksissaan laveasti ottaen yksilökeskeisempiä (vrt. Kantola 2011, 115–141; Lehtonen 2013). Esimerkiksi ajatus yleiseen mielipiteeseen vaikuttamisesta näyttää selvästi kasvavan iän myötä: vanhemman sukupolven toimittajissa oli enemmän niitä, joiden mukaan heille on työssään tärkeää myös olla vaikuttavia, ei ainoastaan tiedottavia tai viihdyttäviä. Kantolan paikantamat erot politiikan toimittajien eri sukupolvien välillä näyttävät pätevän toimittajakunnan keskuudessa laajemminkin, sillä samansuuntaisia havaintoja on tehty toimittajakyselyissä aiemminkin (Jyrkiäinen 2008, 61–62).

Nuoren polven toimittajien käsitys journalismin vaikuttavuudesta ei siis ainakaan kohdistu ”yleiseen mielipiteeseen”, vaan kenties ajatus pienemmistä osa- tai kohdeyleisöistä (verrattuna ”suureen yleisöön”, ks. esim. Heikkilä ym. 2012, luku 4) on alkanut määrittää nuorten toimittajien käsitystään työstä yhä selkeämmin. Toki kyse voi olla siitäkin, että mielipidevaikuttajan rooli tunnustetaan ja tunnustetaan vasta myöhemmällä iällä. Nuoria toimittajia haastatellut Lehtonen (2013, 57) esimerkiksi huomauttaa, että nuoret eivät aktiivisesti erota toisistaan itseilmaisun ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden merkitystä työssään, vaan ne nivoutuvat toisiinsa.

Myös se, kuinka tärkeäksi Suomen kehityksen tukeminen nähdään journalistin tehtävänä, kasvaa iän myötä, samoin ajatus yleisöjen valistamisesta sekä suvaitsevaisuuden ja monimuotoisuuden edistämisestä. Kaikki nämä tulokset näyttävät tukevan tulkintaa, jonka mukaan suomalainen journalistikunta todella eroaa sukupolvittain (vrt. toimittajasukupolvet Kantola 2011, 115–141).

¹² Tutkimuksessa on laskettu tilastollisesti, kuinka kysytyt taustatekijät (vastaajan ikä, työvuodet, työsuhteen muoto ja kesto, koulutustausta, sukupuoli, asema toimituksessa, median tavoitavuus) vaikuttavat annettuihin vastauksiin. Eli esimerkiksi, kuinka eri-ikäiset toimittajat ovat vastanneet kysymyksiin toimittajan rooleista. Eri taustatekijöihin perustuvien ryhmien prosenttimääräisille vastausjakaumille on lisäksi laskettu niin sanottu tilastollinen p-arvo, eli Pearsonin korrelaatiokerroin, joka kertoo eri taustatekijöiden ja annettujen vastausten välisen yhteyden voimakkuudesta tai todennäköisyydestä. Tässä raportissa on otettu huomioon sellaiset jakaumat, joiden p-arvo on <0,001 (tilastollisesti erittäin merkitsevä korrelaatio), p<0,01 (merkitsevä) tai p < 0,05 (lähes merkitsevä). Eräissä tapauksissa on huomioitu myös tilastollisesti oireellisia p-arvoja (0,05 < p < 0,10), jos ne tukevat muiden havaintojen yleistä suuntaa tai ovat muuten erityisen kiinnostavia. Nämä vain oireelliset tapaukset mainitaan tekstissä selvästi erikseen. Tekstissä saatuja p-arvoja ei jokaisen havainnon kohdalla erikseen toisteta.

Toki pelkän iän lisäksi tehtävänäkemyksiin vaikuttavat myös *työvuodet* journalismin parissa. Työvuosien kautta alalle sosiaalistutaan eli aletaan omaksua yhteisiä, kirjoittamattomia ajattelutapoja. Tällaisia ovat mahdollisesti esimerkiksi edellä mainitut ajatukset yleiseen mielipiteeseen vaikuttamisen ja Suomen kehityksen tärkeydestä. Niiden merkitys kasvoi toimittajien vastauksissa selvästi myös työvuosien (ei vain iän, ks. kuvio alla) myötä.

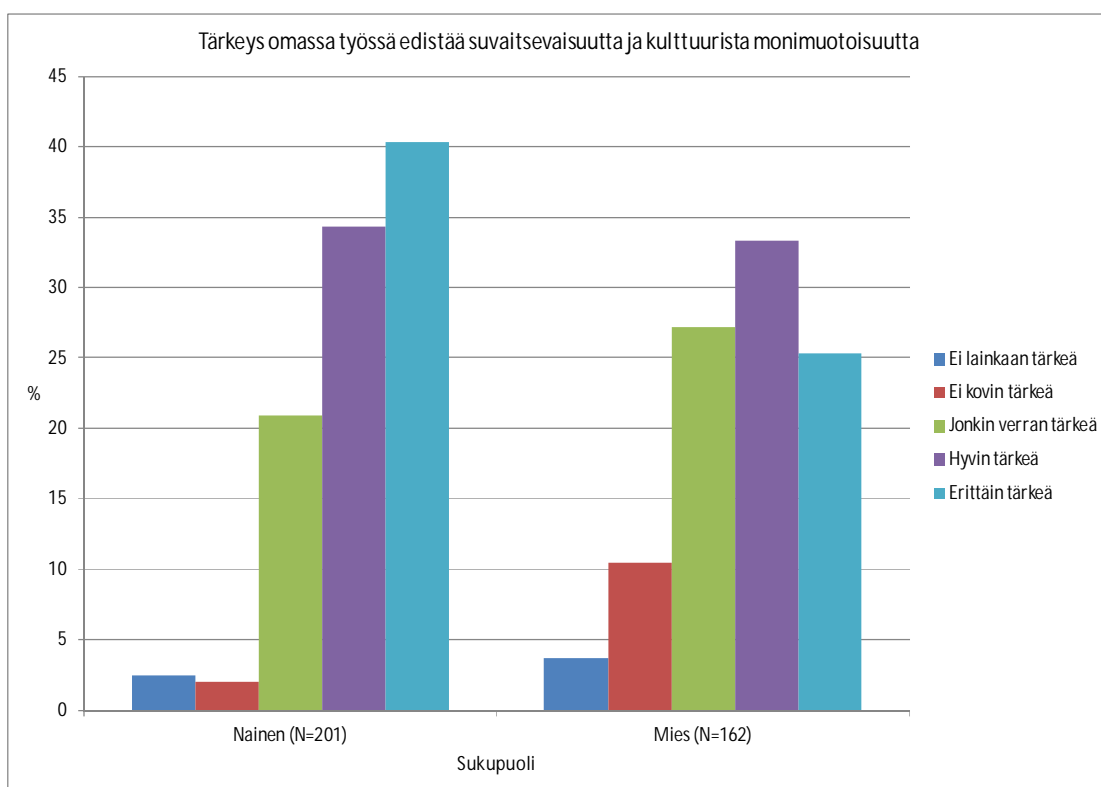
Kiinnostava yksityiskohta on, että suvaitsevaisuuden ja monimuotoisuuden edistäminen oli tärkeintä kokeneimmille ja nuorimmille toimittajille, kun se taas oli vähiten tärkeintä uran keskivaiheilla oleville. Suvaitsevaisuuteen liittyvä journalistinen tehtävä vaikuttaa siis olevan esimerkki sellaisesta journalismin yhteiskunnallisesta tehtävästä, jonka merkitys muuttuu uran eri vaiheissa. Taustalla voivat olla yhtä hyvin niin sukupolvikokemukseen, yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen ja työuran vaiheeseen kuin arvoihin liittyvät syyt, joita on mahdollista selvittää tutkimuksen seuraavassa vaiheessa tarkemmin laadullisesti.

Sukupuolen mukaan tarkasteltuna aineisto tuo esille joitakin eroja siinä, mikä koetaan tärkeäksi rooliksi omassa työssä. Esimerkiksi liike-elämän valvonta oli miehille selvästi tärkeämpää, mikä selittynee talousjournalismin ja muiden erikoistumisalojen sukupuolittuneisuudella. Yleisesti ottaen naisilla oli tämän tehtävän kohdalla negatiivisia ääri vastauksia runsaasti miehiä enemmän: liike-elämän seuraaminen näyttää siis kuuluvan selvästi harvemmin naistoimittajien itseymmärrettyyn tai

todelliseen toimenkuvaan. Sama ilmiö (mutta lievempänä) näkyy myös yleisen mielipiteen ja poliittisen agendan määrittelyn kohdalla: naisilla oli miehiä enemmän ääriavastauksia, tässä tapauksessa sekä myönteisiä että kielteisiä.

Naisvastaajat sen sijaan kokivat miehiä tärkeämmäksi työssään yhteiskunnallisten muutosten ajamisen (n. 3/4:lle ainakin jonkin verran tärkeää, miehistä n. 2/3 on samaa mieltä). Naiset siis jossain määrin näkivät olevansa journalistina liikkeellepaneuvassa roolissa miehiä enemmän. Jossain määrin myös tarinoiden kertominen oli naisille tärkeämpää. Tätä selittänee se, että naisia on selvästi enemmän viikko- ja aikakauslehtien toimituksissa (erityisalana ”muu”), joissa tarinallisuuden merkitys journalismissa on uutisjournalismia korostuneempaa.

Erittäin selkeä sukupuoliero tulee esille suvaitsevaisuuden edistämisessä: se on naisille työssään selvästi tärkeämpää kuin miehille (erityisesti erittäin tärkeää - vastausluokassa tulee esiin selvä ja tilastollisesti erittäin merkitsevä ero, ks. kuvio).

Esimerkiksi maahanmuuttoasenteista tiedetään, että miehet suhtautuvat kaikenlaiseen maahanmuuttoon ja maahanmuuttokysymyksiin (pakolaiset, maahanmuuttajat työkavereina, eri kansallisuudet, islam) naisia kielteisemmin ja erilaisiin rasistisiin väittämiin naisia myönteisemmin (esim. Haavisto & Kiljunen 2011; Jaakkola 2009, 32, 43, 55, 63 ja 65). Toimittajien kohdalla näkyy sama sukupuolijako kuin suvaitsevaisuusasenteita mittaavissa kyselyissä yleisemmin. Yllättävää on, että ero oli

toimittajienkin kohdalla näin selvä, etenkin kun toimittajien ammattikunnan itseymmärryksessä suvaitsevaisuus on jo pitkään nähty tärkeänä arvona¹³.

Vastaaajien *asema* (johtotehtävät, keskiporras, rivitoimittaja) näyttää vaikuttavan jonkin verran tärkeiksi koettuihin tehtäviin. Esimerkiksi poliittisen agendan määrittely on luonnollisesti johtoasemassa ja siten pääkirjoitusvastuussa oleville vastaajille tärkeämpi tehtävä kuin muille. Sen sijaan hieman yllättäen johtajat olivat kaikista innottomimpia eräiden muiden journalismin tehtävien suhteen: kannustaminen poliittiseen toimintaan ja tiedon jakaminen ihmisille poliittista päätöksentekoa varten. Näiden tehtävien luulisi olevan sellaisia, joita halutaan edistää ja edistetään esimerkiksi osana pääkirjoitustyötä. Ehkä näin ei kuitenkaan ole, mikä puolestaan voi kytkeytyä siihen, että journalismin roolia Suomessa ei yleisemminkään näytetty ymmärrettävän poliittisesti aktivoivana. Myöskään neuvojen tarjoaminen arkeen ei saanut ylintä johtoa syttymään.

Lisäksi asema keskiportaassa oli yhteydessä siihen, että yhteiskunnallisten asioiden ajaminen journalismissa koettiin vähemmän tärkeäksi tehtäväksi kuin muissa ryhmissä. Keskiportaassa toimivat journalistit ovat merkittävässä roolissa päivittäisessä koordinoinnissa ja kontrolloinnissa, joka kiertyy journalistisen toimitusprosessin ympärille ja korostuu etenkin juttujen suunnitteluvaiheessa (ks. Koljonen 2013b). Tämä kasvanut käytännön työn suunnittelutehtävä tuntuu olevan erillään journalistien yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tehtävästä.

Keskiporras sen sijaan piti muita ryhmiä tärkeämpänä tehtävänäan neuvojen ja opastuksen tarjoamista arkeen. Suunnitteluvastuussa olevien vastauksissa siten korostuu journalismissa nykyisin tarpeellinen arkielämää ja yleisölähtöisyyttä korostava linja, jonka avulla yleisöä sitoutetaan mediaan. Journalististen sisältöjen suunnittelua näyttäisi siis enemmän ohjaavan yleisön palveluun tähtäävät tavoitteet kuin journalismin yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen kytkeytyvät tehtävät. Niin sanotut rivitoimittajat sen sijaan kokivat muissa asemassa olevia toimittajia tärkeämmäksi ihmisten kannustamisen poliittiseen toimintaan.

Arviot tehtävien tärkeydestä osoittavat myös, miten erilaisina *paikallisesti ja valtakunnallisesti tavoittavien* medioiden roolit koetaan. Paikallisella tasolla toimittajat katsoivat olevansa muita enemmän tekemisissä poliittisen agendan määrittelyssä. Alueellista mediaa edustavien toimittajien väisyys suhteessa poliittiseen agendaan on ehkä hiukan yllättävä tulos, jos ottaa huomioon kuntaliitospaineet ja muut aluetason poliittiset rakenneuudistukset, jotka ainakin tarjoavat mahdollisuuden aluetason agendan määrittelyyn. Vielä vähäisemmäksi tehtävä koettiin valtakunnallisella tasolla. Tätä selittää kuitenkin se, että valtakunnallisesti tavoittavat mediat jakautuvat useisiin erityyppisiin medioihin (aikakauslehdet, radio jne.) ja julkaisuihin, joten myös tärkeiksi koetut tehtävät hajaantuvat enemmän. Esimerkiksi

¹³ Ks. esim. Lehtimiehen ohjeet 1983, http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/lehtimiehen-ohjeet-1983/ ja Journalistin ohjeet 1992 http://www.jsn.fi/ohjeet_kautta_aikain/journalistin-ohjeet-1992/.

myös poliittisten johtajien ja liike-elämän valvonta sekä tiedon tarjoaminen poliittisia päätöksiä varten nähtiin valtakunnallisella tasolla muita vähemmän tärkeänä tehtävänä.

Sama ilmiö on nähtävissä ihmisten kannustamisessa poliittiseen toimintaan: kansallisella tasolla sen tärkeys arvioidaan vähäisemmäksi. Suurimmillaan into on alueellisen median toimittajilla. Tätä selittää varmaankin se, että poliittinen toiminta yhdistetään vahvasti vaaleihin, joissa seuranta kuuluu vaalipiirien mukaisesti aluemedioille. Aluemedioissa oli myös suurin tuki viihteen ja ajanvietteen tarjoamiselle. Kansallisella tasolla oli tässä suhteessa eniten äärimielipiteitä ja paikallistasolla negatiivisin ajattelutapa. Kansallisella tasolla kuitenkin tarinallisuutta pidettiin tärkeänä. Asiaa voinee selittää lähinnä toimitusten työnjaolla markkinoilla: kansallisella tasolla markkinat jo eriyttävät toimituksia, mutta aluetasolla pyritään vielä tarjoamaan jokaiselle jotakin. Tähän taas paikallismedioilla ei ole mahdollisuuksia, vaan ne keskittyvät oman alueensa uutisiin ja ihmisiin, joita muut eivät koe olennaisiksi. Tästä kertoo sekin, että paikallismedioiden toimittajat pitivät muita tärkeämpänä antaa ihmisten ilmaista mielipiteensä.

Suvaitsevaisuuden ja monimuotoisuuden edistäminen nähtiin tärkeimpänä paikallistasolla. Kunnissa saattaa olla tärkeää edistää näitä arvoja siksi, että näyttäytyttäisiin avoimina ulospäin, mutta myös siksi, että pystyttäisiin toimimaan paikallisesti hyvässä yhteishengessä. Lisäksi useille pienillekin paikkakunnille on suuntautunut esimerkiksi maahanmuuttoa, kun kunnat ovat taloudellisista ja muista syistä ottaneet vastaan pakolaisia. Tällaisissa olosuhteissa kaikenlaisen suvaitsevaisuuden edistäminen median tehtävänä korostuu.

Journalistit ja eettiset toimintatavat

Kyselyn perusteella suomalaistoimittajat pitivät *ammattietiikkaa* erittäin tärkeänä työtään ohjaavana tekijänä. 98 prosenttia vastaajista oli vähintään jossain määrin yhtä mieltä siitä perusajatuksesta, että journalistien on noudatettava ammattieettisiä ohjeita työssään aina tilanteesta ja kontekstista riippumatta (ks. taulukko 3 seuraavalla sivulla).

Taulukko 3. Toimittajien näkemykset ammattietiikasta.

	Vahvasti eri mieltä	Jossain määrin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jossain määrin samaa mieltä	Vahvasti samaa mieltä	Muu (Ei hal. Vast./ei tiedä)
Ammattieettisiä ohjeita noudatettava aina	1	1	1	29	69	0
Eettisyys tilannekohtaista	30	23	11	29	7	0
Eettisyys henkilökohtaisen harkinnan mukaan	30	31	14	21	4	0
Hyväksyttävää unohtaa moraalिसäännöt poikkeusoloissa	47	27	11	13	2	0

Siitäkin huolimatta, että toimittajat suhtautuivat ammattietiikkaan yhdenmukaisesti työtä ohjaavana yleisenä ohjenuorana, sen soveltamisessa nähtiin myös jonkin verran tilannekohtaisen harkinnan mahdollisuutta. Hieman yli kolmannes vastaajista hyväksyisi tilannekohtaisen eettisen harkinnan. Yli puolet oli kuitenkin sitä mieltä, ettei etiikka taivu tilanteen mukaan. Vielä vähemmän hyväksyttävänä nähtiin henkilökohtaiseen harkintaan perustuva eettisyys. Sen kannalla oli vain joka neljäs ja sitä vastusti 61 % toimittajista. Yleisten moraalिसääntöjen pätevyyteen poikkeuksellisissakin olosuhteissa puolestaan uskoi kolme neljästä vastaajasta.

Vaikka kysymyksenasettelussa ei tarkennettu sitä, millaisia ammattieettisiä ohjeita tarkoitettiin, Suomen kontekstissa toimittajien näkemys ammattietiikasta perustuu pitkälti Journalistin ohjeisiin. Joiltakin osin merkitystä on myös mediatalojen omilla eettisillä ohjeilla, joilla Journalistin ohjeita on tarkennettu tai muutettu välineeseen sopivammiksi. Journalistin ohjeet on määritetty koskemaan kaikkea journalistista työtä. Silti ne on kirjoitettu sen verran väljästi ja joustoja sisältäen, että niitä on mahdollista soveltaa tilanteiden mukaan.¹⁴ (Mäntylä 2008.) Tämän tilannekohtaisen jouston mahdollisuuden toimittajat näyttävät tunnistavan ja hyväksyvät sen hyödyntämisen jossain määrin osana työtään. Vastausten valossa on kuitenkin selvää, että harkinnan tulee olla nimenomaan tilanteeseen, eikä henkilökohtaisiin tekijöihin perustuvaa.

Toimittajien suhtautumista etiikkaan selittää muuttunut toimintaympäristö, jossa totuuden kertominen edelleen on journalistille oleellinen tehtävä mutta jossa yhä tarkemmin joudutaan puntaroimaan myös totuuden kertomisesta aiheutuvia seurauksia joko tiedon kohteen, journalistin itsensä tai mediayhtiön kannalta.

¹⁴ Ks. Journalistin ohjeet: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/.

Journalistisissa tuotoksissa on viime vuosina näkynyt toimittajien taipumus journalistisen toiminnan tilannekohtaisuutta ja seurauksia painottavaan eettiseen harkintaan. Tämäkin ilmentää journalismin ”notkeammaksi” muuttunutta olemusta, jossa universaalisti pätevät säännöt eivät enää sovi yhteen työn sisältöjen kanssa. (Koljonen 2013a, 85–86.)

Aiemmassa, erityisesti kriisijournalismia käsitelleessä haastattelututkimuksessa (Juntunen 2009, 44–45) kävi ilmi, että useat suomalaistoimittajat olivat relativisteja siinäkin mielessä, että he torjuivat yleiset moraaliperiaatteet ja korostivat erityisesti yksilön omantunnon ja tilanne-etiikan merkitystä eettisten päätösten pohjana. Toimittajat myös luottivat vaistoihinsa eettistä harkintaa tehdessään. Journalismin käytännön toteutuksessa on siten ollut havaittavissa taipumusta myös yksilöetiikkaan.

Tässä kyselyssä journalisteille esitettiin yleisten etiikkaa koskevien väittämien lisäksi arvioitavaksi tiedonhankintaan ja uutistuotantoon liittyviä *toimintatapoja*, jotka voisivat olla eettisesti arveluttavia. Toimittajat ottivat kantaa siihen, pitävätkö he toimintatapoja oikeutettuina vai eivät silloin, kun kyseessä on tärkeä juttu. Vastauksista käy ilmi, että yhtäältä toimittajien mielestä on toimintatapoja, joita ei pidetä milloinkaan oikeutettuina. Toisaalta jotkut toimintatavat voitaisiin hyväksyä joskus (ks. taulukko 4 seuraavalla sivulla). Täysin oikeutettuna ei pidetty mitään esitetystä. Tämäkin kertonee siitä, että journalistit tuntevat eettiset ohjeet ja pitävät niitä edelleen tärkeänä työssään.

Kaikista tuomittavimpana toimintatapana journalistit näkivät rahan vastaanottamisen lähteeltä sekä lähteiden lainausten manipuloimisen tai keksimisen: näitä ei hyväksynyt juuri kukaan (ks. taulukko 4). Tämä ei ole ihme, sillä toimintatavat ovat räikeässä ristiriidassa journalismin riippumattomuuden ja totuudenmukaisuuden ihanteiden kanssa. Esimerkiksi rahan vastaanottaminen on sekä sellaista painostusta, joka on Journalistin ohjeiden mukaan velvollisuus torjua, että henkilökohtaisen edun tavoittelua, joka voisi vaarantaa toimittajan riippumattomuuden työssään (JO 3 §, 4 §).

Lähes yhtä tuomittavaa toimittajien mielestä oli valokuvien manipulointi. Journalisteilla oli kuitenkin haastatteluista tehtäessä eriäviä näkemyksiä siitä, mitä valokuvien manipuloinnilla tarkoitetaan. Useimmat pitivät manipulointina vaikkapa ulkopuolisten elementtien lisäämistä kuvaan tai kuvassa olleiden asioiden poistamista, mutta joillekin manipulaatiota oli jo tavallinen digikuvien käsittely. Ristiriita näkyy myös vastausten hajonnassa: manipuloinnin sallisi ainakin joskus hieman alle viidennes vastaajista. Erikseen manipuloinnin oikeuttavana seikkana mainittiin haastatteluissa muun muassa asiasta yleisölle kertominen sekä se, että joskus voi olla tarpeen suojella kuvassa esiintyvän henkilön yksityisyyttä.

Vielä hieman hyväksyvämmiin suhtauduttiin henkilökohtaisten dokumenttien kuten kirjeiden tai kuvien käyttöön luvatta: tämän sallisi ainakin joskus lähes joka kolmas.

Yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja on Journalistin ohjeiden mukaan lupa julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai mikäli niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä (JO 27 §). Lisärajoitteita tulee myös laista, jossa kielletään yksityisyyttä loukkaavan tiedon julkaiseminen ja levittäminen. Journalistien mielestä ilmeisesti on olemassa sellaisia tilanteita, joissa esimerkiksi painava yhteiskunnallinen etu vaatii asioiden julkituontia. Kysymisen arvoista jatkotutkimuksissa olisi, millaisia asioita journalistit ovat valmiita tuomaan julkisuuteen henkilökohtaisten dokumenttien perusteella ilman lupaa.

Taulukko 4. Toimittajien näkemykset eräiden toimintatapojen hyväksyttävyydestä.

Tärkeän jutun ollessa kyseessä sallittu toimintatapa on:	Aina oikeutettu	Joskus oikeutettu	Ei missään olosuhteissa oikeutettu	En tiedä/ Ei halua vastata
Rahan vastaanotto lähteeltä	1	0	99	0
Lähteiden lainausten manipuloiminen tai keksiminen	1	1	98	0
Valokuvien manipuloiminen	1	23	73	4
Henkilökohtaisten dokumenttien käyttö luvatta	1	29	67	3
Luottamuksellisesta tiedosta maksaminen	1	39	57	2
Jutun julkaiseminen ilman kaikkien tietojen varmistusta	2	43	54	1
Tekeytyminen joksikin toiseksi	2	60	34	2
Vastahakoisten tietolähteiden painostaminen	10	54	34	3
Piilotettujen mikkien tai kameroiden käyttö	3	66	30	1
Pestautuminen organisaatioon sisäpiiritiedon saamiseksi	9	66	22	3
Uutistapahtumien rekonstruointi tai dramatisointi	16	56	19	9
Luottamuksellisten liike- tai viranomaisdokumenttien käyttö ilman lupaa	11	70	15	4

Noin 40 % vastaajista piti *joskus oikeutettuna* sitä, että luottamuksellisesta tiedosta maksetaan. Tiedoista maksaminen on nykyisin yleistynyt varsinkin iltapäivälehdissä ja viihteellisemmissä julkaisuissa, joissa pienillä palkkioilla aktivoidaan yleisöä

luovuttamaan havaintojaan tai kuviaan medialle. Ehkä tästä johtuen toimittajatkin osittain hyväksyvät toimintatavan. Noin 45 % vastanneista journalisteista hyväksyisi senkin, että juttuja julkaistaan ilman kaikkien tietojen varmistamista ainakin joskus. Journalistin ohjeissa tietojen tarkistamisesta sanotaan, että ne täytyy tarkistaa mahdollisimman hyvin (JO 10 §). Uutisen voi silti julkaista rajallistenkin tietojen perusteella siten, että tietoja myöhemmin täydennetään (JO 13 §). Kenties nykyisin kiristyneen uutiskilpailun ja nopeuden ilmapiirissä ollaan valmiita ottamaan riskejä ja julkaisemaan tietoja ilman niiden perusteellista varmistamista. Tämä voi tarkoittaa sitä, että asiavirheitä joudutaan myöhemmin korjailemaan, mutta koska sanktiot virheellisen tiedon välittämisestä eivät ole kovin suuria, riski voidaan joskus ottaa.

Eettisesti sallitummiksi toimittajat katsoivat erilaiset tutkivan journalismin ja vaihtoehtoisen esittämisen keinot. Näitä olivat tapahtumien rekonstruointi näyttelijöiden avulla (joka kuitenkin piti joidenkin mielestä kertoa lukijoille), toimittajan pestautuminen johonkin organisaatioon sisäpiiritiedon saamiseksi (joidenkin mielestä vain ääriolosuhteissa), tekeytyminen joksikin toiseksi sekä piilotettujen mikrofonien tai kameroiden käyttö juttua tehdessä.

Tekeytymisestä ja soluttautumisesta Journalistin ohjeissa sanotaan, että toimittajan ammatti on suositeltavaa ilmoittaa ja tiedot on pyrittävä hankkimaan avoimesti. Jos merkittäviä asioita ei kuitenkaan muuten voida selvittää, voidaan käyttää poikkeuksellisia tiedonhankintakeinoja (JO 9 §). Tällaisia keinoja on viime aikoina sovellettu suomalaisessa journalismissa näkyvällä tavalla muun muassa, kun *Helsingin Sanomat* selvitti uskonnollisen yhteisön toimintaa suhteessa homouteen (Pikkanen, Kuukausiliitteen numero 10/2012). Jutun yhteydessä ja sen jälkeen pohdittiin toimintatavan oikeutusta ja eettisyyttä, ja toiminta herätti yleisössä kritiikkiä.

Myös vastentahtoisten lähteiden painostamisen ainakin joskus sallisi kaksi kolmasosaa toimittajista. Tulos on yllättävän korkea, mutta selittynee osin sillä, että kyselyssä ei määritelty, mitä painostamisella tarkoitetaan. Useimmat tulkittivat painostamiseksi sellaiset lievemmat tiedonhankintakeinot, kuten asian kysymisen useampaan kertaan toistuvilla puhelinsoitoilla, kysymysten tiukemman uudelleenmuotoilun, jatkokysymysten esittäminen ja niin edelleen. Vakavaa, esimerkiksi uhkailua sisältävää painostusta ei sen sijaan pidetty milloinkaan hyväksyttävänä.

Kaikista hyväksytyimpänä toimintatapana nähtiin lopulta luottamuksellisten liike- tai viranomaistietojen hyödyntäminen luvatta. Tällaiset dokumentit ovat perinteistä journalistista ”skuuppikamaa”, ja niiden pohjalta tehdään usein paljastuksia yhteiskunnallisesti merkittävistäkin asioista. Viranomaistietojen saatavuuteen ja luovutukseen liittyy kuitenkin erinäisiä ongelmia. Viranomaiset eivät aina ole täysin selvillä siitä, mikä tieto olisi avoimesti luovutettava toimittajille. Vaikka julkisuuslaki tunnetaan viranomaispuolella, muun muassa yksityisyydensuojan vaatimukset

aiheuttavat vaikeita tulkintoja siitä, millaista tietoa toimittajille voi luovuttaa. Toisinaan tietoa suojellaan liikaakin yksityisyyden vaatimuksen varjolla. Toimittajien välillä aggressiivisiin tiedonhankintatapoihin ei myöskään olla tyytyväisiä. Toisaalta toimittajilla ei ole riittävästi ymmärrystä ja osaamista hahmottaa millaisia aineistoja viranomaisilla on, aikaa perehtyä kaikkiin aineistoihin tai vaatia sellaisia tietoja, jotka he joko virheellisesti arvioivat ei-julkisiksi tai jotka viranomaiset tiedusteltaessa väittävät olevan ei-julkisia tai luottamuksellisia. Yhteistyö viranomaisten ja toimittajien välillä ei aina ole helppoa. (Kuutti 2011.)

Näkemyksen yleisyydessä voi siis olla kyse siitäkin, että toimittajat virheellisesti luulevat useampia tietoja ei-julkisiksi tai luottamuksellisiksi kuin todellisuudessa on, ja siitä syystä luulevat joutuvansa käyttämään niitä ilman lupaa. Viranomaiset voivat arvioida tiedot useammin salassa pidettäviksi kuin tarvitsisi, jolloin toimittajat joutuvat hankkimaan ne muilla keinoin. Toisaalta, jos tiedot on luovutettu toimittajalle luottamuksella, on Journalistin ohjeiden mukaan oleellista, että tietojen luovuttajan henkilöllisyys pidetään salassa, vaikka itse tiedoja käytettäisiin (JO 14 §).

Journalismin etiikka ja vastaajakohtaiset erot

Toimintatapojen hyväksyttävyydessä suurimmat erot tulevat näkyviin *ikäryhmien välillä*. Nuorimmat toimittajat näyttävät olevan sallivampia edellä mainittujen toimintatapojen suhteen kuin vanhemmat kollegansa. Mitä vähemmän työvuosia toimittajalla on takanaan, sitä sallivammin suhtauduttiin myös eettiseen, tilannekohtaiseen harkintaan. Tämän hyväksyi alle kymmenen vuotta työskennelleistä 43 % ja yli 20 vuotta työskennelleistä 29 %.

Nuorten toimittajien joustavampaa suhtautumista journalistin etiikkaan voisi selittää se, että he ovat omaksuneet nykyisen toimintakulttuurin, joka vaatii kasvavissa määrin tilannekohtaista ja muuttuvaa eettistä harkintaa. Esimerkiksi internet ja sosiaalinen media tuovat työhön mukanaan uusia, jatkuvasti muuttuvia elementtejä, joiden eettiseen arviointiin ei ole olemassa vakiintunutta säännöstöä (Vainikka ym. 2013). Yksilöllisyyttä korostava ja erilaisuutta sietävä yhteiskunta antaa toimittajille lisää liikkumatilaa (Koljonen 2013a, 89), mutta myös samalla luo paineita profiloitua toimittajayksilöinä kiristyvässä työtilanteessa (Lehtonen 2013; 2014). Nämä tekijät, samoin kuin ulkomailta omaksutut toimintatavat ja vaikutteet ovat voineet jättää jälkensä nuoremman polven toimittajien eettisiin asenteisiin.¹⁵

Ikäryhmäkohtaiset erot tulivat selvästi ja tilastollisesti merkitsevällä tavalla esiin suhtautumisessa vastahakoisten lähteiden painostamiseen: alle 35-vuotiaista 82 % ja yli 50-vuotiaista vain 62 % pitivät tätä hyväksyttävänä ainakin joskus, loput eivät pitäneet painostusta milloinkaan oikeutettuna. Piilomikkien ja -kameroiden käytön

¹⁵ Monet Kantolan (2011, 137) tutkimuksessa haastatellut nuoren polven politiikan toimittajat kokevat vanhempia kollegoitaan löyhempää yhteyttä Suomeen. He vertaavat Suomea usein muihin länsimaihin – edellisen tappioksi.

tärkeää juttua tehtäessä hyväksyi ainakin joskus 79 % nuorimman ikäryhmän toimittajista ja vanhimmasta ikäryhmästä vain 55 %. Muita toimintatapoja, joiden osalta oli havaittavissa samansuuntaista ikäryhmäkohtaista vaihtelua, olivat luottamuksellisesta tiedosta maksaminen tärkeää juttua tehtäessä, jutun julkaiseminen ilman että kaikkia tietoja on tarkistettu, tekeytyminen toiseksi henkilöksi ja kaikista selvimmin henkilökohtaisten dokumenttien kuten kirjeiden ja valokuvien käyttö luvatta.

Vaikka nuorimmat olivat monessa suhteessa kaikista sallivimpia, toiseksi tekeytyminen ja piilotettujen mikrofonien ja kameroiden käyttö oli eniten hyväksyttyä uran keskivaiheilla, eli 10–20 vuotta työskennelleiden ryhmässä. Heistä jopa neljä viidestä oli valmis hyväksymään nämä toimintatavat ainakin joskus tai aina, jos kyseessä on tärkeä juttu.

Miesten ja naisten välillä oli eroa siinä, miten suhtauduttiin eettiseen tilannekohtaiseen harkintaan. Miehet pitivät tätä sallitumpana kuin naiset, sillä heistä 49 % suhtautuu tilannekohtaiseen harkintaan kielteisesti, naisista 56 %. Myös viranomaistietojen käyttö ilman lupaa, luottamuksellisesta tiedosta maksaminen ja jutun julkaiseminen ilman kaikkien tietojen tarkistamista näyttäisi olevan miehille hieman naisia hyväksyttävämpää. Erot ovat kuitenkin tilastollisesti vain suuntaa-antavia.

Myöskään *koulutustaustalla* ei näyttäisi olevan suurta merkitystä toimintatapojen hyväksyttävyyden näkökulmasta. Tilastollisesti ainoa edes lähes merkittävä ero tuli esiin suhtautumisessa siihen, tuleeko ammattieettisiä ohjeita noudattaa tilanteesta ja tapauksesta riippumatta. Ammattikorkeakoulututkinnon tai yliopistossa kandidaatin tutkinnon suorittaneet näyttävät olevan tästä asiasta hieman muita useammin sitä mieltä, ettei eettisiä ohjeita tarvitsisi aina noudattaa (5 %). Ero muihin ryhmiin on kuitenkin vain 3–5 prosenttiyksikköä. Kaikista tiukimmin asiaan suhtautui ryhmä, joka ei ole opiskellut korkeakoulussa. Heistä kaikki (N=45) olivat sitä mieltä, että ammattieettiset ohjeet pätevät tilanteessa kuin tilanteessa.

Tilanne on päinvastainen, kun tarkastellaan suhtautumista liikeyritykseen pestautumiseen: sallivimpia olivat yhtäältä ne, jotka eivät ole opiskelleet korkeakoulussa ja toisaalta maisteriksi valmistuneet. Pestautumista piti aina sallittuna maistereista 11 % ja toiselta asteelta valmistuneista 16 %. Ammattikorkeakoulusta valmistuneet suhtautuivat pestautumiseen kaikista nihkeimmin (vain 5 % piti pestautumista aina oikeutettuna). Kaiken kaikkiaan ammattieettiset ohjeet näytetään jaettavan suomalaisen toimittajakunnan piirissä hyvin laajalti riippumatta siitä, missä opinahjossa ohjeet on alun perin sisäistetty.

Vastaukset antavat vielä viitteitä siitä, että *paikallistasolla* suhtaudutaan suuremmalla varauksella erilaisten eettisesti ehkä kyseenalaisten toimintatapojen soveltamiseen kuin alueellisella ja kansallisella tai ylikansallisella tasolla. Tämä suhtautumisero tuli

näkyviin liike- ja viranomaisdokumenttien sekä henkilökohtaisten dokumenttien luvattoman käytön, likeyrityksiin ja järjestöihin pestautumisen, piilotettujen mikkien ja kameroiden käytön ja uutistapahtumien rekonstruoinnin kohdalla. Esimerkiksi luottamuksellisten viranomaisdokumenttien luvaton käyttöä ei paikallistasolla hyväksynyt missään olosuhteissa 32 % vastaajista, muista vastaajista 14 %. Pestautumista koskevassa kysymyksessä vastaava ero paikallisen ja kansallisen tason vastaajien välillä oli sama 18 prosenttiyksikköä (35 % ja 17 % vastaajista ei pitänyt pestautumista milloinkaan oikeutettuna).

Erot selittynevät paikallistason toimintaympäristöllä ja lähdesuhteiden luonteella. Paikallistasolla sekä mediat että piirit ovat pieniä, jolloin toimijat tuntevat toisensa hyvin. Toimijoiden välillä on usein luottamus, jota ei haluta rikkoa ja sitä ei välttämättä ole tarpeenkaan rikkoa niiden asioiden selvittämiseksi, joita paikallismediassa on tapana käsitellä. Toisaalta juuri paikallistasolla voi joskus ilmetä vaiettuja, mutta jollain tasolla olemassa oleviksi tiedettyjä yhteisön kannalta merkittäviä asioita, joita voisi olla syytäkin penkoa tarkemmin. Niitä tuskin kuitenkaan ensimmäisenä lähdetään selvittämään eettisesti arveluttavilla keinoilla.

Mikä vaikuttaa journalistiseen työhön?

Tutkimuksessa toimittajilta kysyttiin näkemyksiä siitä, *kuinka suuri merkitys eräillä toimituksen sisäisillä ja ulkopuolisilla ryhmillä tai vaikuttajatahoilla tai muilla tekijöillä on heidän toimittajantyöhönsä*. Kysymys ei ollut toimittajille helppo ja monet vastaajista ilmaisivat kritiikkiä kysymyksenasettelua kohtaan. Toimittajat muun muassa huomauttivat, että monilla tekijöillä voi olla yleisesti ottaen vaikutusta moneenkin asiaan, mutta tarkoitettiinko kysymyksissä tällaisia yleisempiä vai niemenomaan toimittajan henkilökohtaiseen työhön kohdistuvia vaikutuksia? Lopulta toimittajat tyytyivät enimmäkseen antamaan arvionsa, mutta heidän esittämänsä varaukset kirjattiin ylös. Tutkimuksen tulkintojen kannalta merkitystä on myös sillä, ovatko toimittajat vastanneet kysymyksiin *ihanteiden vai käytäntöjen* näkökulmasta. Koska tätä ei varmuudella tiedetä, tulkintoja ei tule tehdä liian yksioikoisesti.

Taulukko 5. Toimittajien näkemykset työhön vaikuttavista tekijöistä.

Työhön vaikuttava tekijä	Ei lainkaan vaikutusta	Vain vähän vaikutusta	Jonkin verran vaikutusta	Hyvin suuri vaikutus	Erittäin suuri vaikutus	Tekijä ei liity vastaajan työhön	Muu (ei tiedä / ei halua vastata)
Sensuuri	73	18	4	1	1	2	0
Armeija ja poliisi	57	22	16	5	0	0	1
Mainonta ja mainostajat	51	27	10	1	1	10	0
Eturyhmät	43	31	22	3	1	0	1
Omistajat	43	30	13	5	1	7	2
Liike-elämän toimijat	42	38	16	4	0	0	1

Työhön vaikuttava tekijä	Ei lainkaan vaikutusta	Vain vähän vaikutusta	Jonkin verran vaikutusta	Hyvin suuri vaikutus	Erittäin suuri vaikutus	Tekijä ei liity vastaajan työhön	Muu (ei tiedä / ei halua vastata)
Poliitikot	41	29	20	7	1	1	1
Tuotto-odotukset	37	23	21	7	2	7	3
Uutisorganisaation taloudellinen johto	31	35	20	6	1	6	2
Viranomaiset	30	32	22	11	3	1	0
Suhdetoiminta, PR	26	46	21	4	1	0	2
Kollegat muissa medioissa	19	39	37	5	0	0	0
Ystävät, tutut, perhe	15	36	36	8	3	1	1
Kilpailevat uutismediat	5	22	54	17	2	0	0
Yleisötutkimus, yleisöstä saatava tieto	4	18	51	20	4	2	1
Yleisön palaute	6	25	48	17	4	0	0
Vertaiset (samassa toimituksessa)	6	22	47	17	3	3	1
Henkilökohtaiset suhteet uutislähteisiin	7	22	37	25	8	0	0
Pääsy viranomaistietoihin	14	16	29	29	11	1	1
Esimies ja toimituksen johto	1	11	40	38	8	1	0
Omat arvot ja uskomukset	3	13	42	29	13	0	0
Toimituksellinen linja	1	8	25	43	22	1	0
Aikarajoitteet	1	5	25	46	23	0	0
Uutistyyössä käytettävät resurssit	1	6	24	41	26	2	1
Medialait ja säännökset	1	9	13	40	36	0	0
Journalistinen etiikka	0	1	10	42	47	0	0

Kaikista vähiten vaikutusta (ks. taulukko 5, punainen väri) suomalaisten toimittajien työhön oli sensuurilla – vastaajista 91 prosentin mielestä sensuurilla ei ole lainkaan tai vain vähän vaikutusta. Tuoreiden kansainvälisten selvitysten mukaan (RSF Press Freedom Index 2013) Suomi onkin toimittajien sananvapauden kärkimaa ja toimittajien sananvapaus on turvattu laeilla hyvin. Toimittajia ei aktiivisesti estetä tekemästä työtään, eikä heihin juuri kohdisteta väkivallan uhkaa. Vapaan tiedonvälityksen näkökulmasta huolestuttava on kuitenkin se 6 % vastaajista, joka katsoi sensuurilla olevan vähintään jonkin verran vaikutusta toimintaansa. Avoimeksi jää, millaista sensuuria toimittajat näissä vastauksissaan tarkoittivat. Toimittajat kuitenkin punnitsivat vastauksiaan esimerkiksi siitä näkökulmasta, lasketaanko sensuuriksi myös itsesensuuri: sen mukaan lukeminen johti siihen, että tekijän merkitys koettiin suuremmaksi.

Sensuurin ohella vähiten merkitystä oman työn kannalta nähtiin olevan erilaisilla työn ulkopuolisilla ryhmillä. Tämä tulos korostaa toimittajan työn niin sanottua ulkoista autonomiaa, eli mahdollisuutta tehdä työssä toimitusorganisaation ulkopuolisista tahoista riippumattomia päätöksiä. Suomalaiset toimittajat kokivat olevansa autonomisia etenkin suhteessa toimitusorganisaation ulkopuolisiin, institutionaalisiin toimijoihin. Yhtäältä toimittajien työhön vähiten vaikuttaviksi ryhmiksi vastauksissa arvioitiin yhteiskunnallisesti merkittävät tahot, kuten armeija ja poliisi, poliitikot ja viranomaiset.

Toisaalta mukana oli paljon sellaisia ryhmiä, joilla voisi olla taloudellista vaikutusta toimittajien toimintaan, eli mainonta ja mainostajat, liike-elämän edustajat, eturyhmät ja PR-toiminta, media-yritysten omistajat ja tuotto-odotukset sekä uutisorganisaation taloudellinen johto. Näyttää siltä, että mahdolliset taloudelliset vaikutukset pyritään torjumaan toimittajakunnassa aktiivisesti, mikä kuuluu kiinteästi autonomiaperinteeseen. Noin viidennes vastaajista näki erilaisilla ryhmittymillä ja PR-toiminnalla kuitenkin olevan jonkin verran vaikutusta toimintaansa. Tämä kertonee siitä, että näiden taustatekijöiden merkitys korostuu tiukassa talous- ja kilpailutilanteessa. Talouden vaikutuksia ei siten torjuta tai voida torjua niin aktiivisesti kuin yhteiskunnallisten instituutioiden vaikutusta. Aiemmassa toimittajakyselyssä (Jyrkiäinen 2008, 8; 57) niin ikään tunnistettiin kaupallisten tavoitteiden ja talouden kasvanut merkitys: ne arvioitiin asetettavan yhä useammin etusijalle journalismieettisiin arvoihin verrattuna.

Kolmantena ulkopuolisten tahojen ryhmänä listassa olivat toimittajien henkilökohtaiset kontaktit, eli kollegat muissa medioissa sekä ystävät ja tuttavat. Näiden vaikutuksen nähtiin olevan vähäinen, mutta kuitenkin merkittävämpi kuin muilla ryhmillä, sillä jo yli 40 % näki niillä olevan jonkin verran tai jopa hyvin suurta vaikutusta. Konkreettisesti moni juttuidea syntyneekin arkisissa keskusteluissa läheisten kanssa. Samoin muiden toimittajien työtä seuraamalla huomio voi kiinnittyä ilmiöihin, joihin toimittajan kannattaisi reagoida.

Selvästi *enemmän vaikutusta* omaan työhön nähtiin olevan sellaisilla ryhmillä, jotka ovat suoraan yhteydessä vastaajien työhön toimittajana: vertaisilla omassa toimituksessa, yleisötutkimuksella ja yleisöstä saatavalla tiedolla sekä yleisöpalautteella, samoin kilpailevalla uutismedialla oli vaikutusta omaan työhön (ks. taulukko 5, sininen väri). Kiinnostavaa on, että tähän ryhmään – kollegoiden ja muiden selkeästi journalistisen kulttuurin ns. sisäpiiriin kuuluvien toimijoiden lisäksi – nähdään kuuluvan myös yleisö. Tämän ryhmän sisällä arviot eri tahojen vaikutuksesta kuitenkin jakautuivat hieman ja niissä oli mediakohtaista vaihtelua: erityyppisille medioille vaikkapa yleisön palautteella tai toimittajan henkilökohtaisilla lähdesuhteilla voi olla hyvin erilainen merkitys. Näillä nähtiin enimmäkseen olevan jonkinlainen merkitys oman työn kannalta, mutta yksiselitteisesti näkemystä ei voi allekirjoittaa. Ehkä kyse on yksittäisten toimittajien erilaisista toimintatavoista ja myös toimituskulttuureista. Kiistatta yleisön merkitys on kuitenkin kasvanut

nykyjournalismissa, joka on suuntautunut entistä selvemmin yleisön tarpeiden arvailuun ja toiveiden täyttämiseen (ks. esim. Kantola & Vesa 2011).

Niissä tekijöissä, joilla toimittajat katsoivat olevan työhönsä *eniten vaikutusta*, on myös havaittavissa yhtäläisyyksiä (taulukko 5, vihreä väri). Yhtäältä tekijöissä erottuu toimitustyötä käytännössä suoraan ohjaavia seikkoja: esimiehet ja toimituksen johto sekä toimituksellinen linja. Erikoista olisikin, jos näillä tekijöillä ei olisi vaikutusta toimittajien päivittäiseen työhön. Suuri merkitys oli myös käytössä olevilla resursseilla ja aikarajoituksilla, jotka usein käytännössä ratkaisevat sen, millaista journalismia on toimituksellisen linjan ja ohjeistusten puitteissa mahdollista tehdä. Yli kahden kolmesta mielestä näillä seikoilla oli työhön vähintään hyvin suuri vaikutus. Juuri aikaresurssit ja erityisesti niiden vähentyminen nähtiin vuoden 2008 toimittajakyselyssäkin toimittajan työhön merkittävimmin vaikuttavina seikkoina (Jyrkiäinen 2008, 30; 36).

Ehkä hieman yllättäen hyvin suuri tai suuri merkitys työn kannalta oli myös viranomaistietoihin pääsyllä. 40 prosenttia vastasi, että tällä oli vähintään suuri merkitys. Korkea lukema voi viitata siihen, ettei viranomaistietoihin pääsyä kaikilta osin koeta helpoksi, jolloin se voi muodostua työnteon esteeksi (vertaa pohdinnat yllä liittyen viranomaistietojen hyödyntämiseen).

Kaikista suurin vaikutus toimittajien työhön on kyselyn mukaan journalistisella etiikalla: 89 prosenttia vastaajista sanoi, että sillä on hyvin tai erittäin suuri vaikutus. Tämän jälkeen työn kannalta merkittävimpiä tekijöitä olivat medialait ja säännökset (76 % piti vaikutusta hyvin tai erittäin suurena). Nämä näkemykset vahvistavat toimittajan etiikkaa koskeviin kysymyksiin saatuja vastauksia: ammattietiikalla on tärkeä merkitys toimittajan työlle. Vaikka toimitustyöhön merkittävästi vaikuttavat myös aikapaineet ja resurssit, niistäkin huolimatta toimittajat yhä pyrkivät toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Aiemmissä tutkimuksissa toimittajat ovat arvioineet etiikan merkitystä työlleen samansuuntaisesti (ks. esim. Heikkilä & Väliaverronon 2013). Toimittajien vuonna 2008 ilmaisema epäily siitä, että tulevaisuudessa journalistien ammattieettisten sääntöjen merkitys työssä tulisi vähenemään (Jyrkiäinen 2008, 50), ei siten saa tukea näistä tuoreemmista tutkimustuloksista.

Etiikan tärkeyttä korostaa vielä sekin, että omilla arvoilla ja uskomuksilla nähtiin olevan toimitustyöhön vähemmän vaikutusta kuin etiikalla ja laeilla: vain 42 % vastaajista katsoi omilla arvoilla olevan hyvin tai erittäin suuri merkitys työhön. Yhtäältä kyse lienee perinteisen professionaalisen ja objektiivisen journalistin aseman korostamisesta. Samalla korostuu ajatus sääntöjen universaalista luonteesta yksilökohtaisen, relativistisen ajattelutavan sijaan (Koljonen 2013a, 87).

Toisaalta voidaan kysyä, voiko etiikan ja lakien tärkeyden korostamisessa olla osin kyse myös siitä, että toimittajat ovat kyselyssä vastanneet tai kuvitelleet vastaavansa toivotulla tavalla. Koska kyselyssä kartoitetaan etiikkaan liittyviä asioita, tämä ehkä

vahvistaa etiikkaan myönteisesti suhtautuvia vastauksia. On myös mahdollista, että kysymyksiin on vastattu ajatellen, että kyse on ihanteista eikä käytännöistä tai käytännössä mahdollisista toimimistavoista. Kysymyksen tutkintatavasta riippumatta etiikka näyttää silti olevan merkittävä tekijä suomalaisen journalistin ammatillisessa itseymmärryksessä.

Ryhmäkohtaisia eroja työhön vaikuttavissa tekijöissä

Toimittajien vastauksista näkyy, että eri tekijöiden merkitys kohdistuu *eri toimittajaryhmiin* hieman eri tavoin, tai vaikutukset koetaan erilaisina. Useilla tekijöillä oli *johtoportaan* suurempi vaikutus kuin rivitoimittajiin. Tällaisia tekijöitä olivat selvimmin toimituksellinen linja ja uutislähteisiin solmitut suhteet. Toisaalta keskiportaan johto tunnisti toimituksen johdon ja yleisöpalautteen merkityksen vahvimmin työhönsä vaikuttavina. Rivitoimittajat kokivat kohtaavansa sensuuria muita ryhmiä useammin: kun 96 % ylimmän johdon edustajista ei nähnyt asialla olevan suurta merkitystä, rivitoimittajista näin vastasi 71 prosenttia, 21 prosenttia vastasi asialla olevan vain vähän vaikutusta ja loput, että asialla oli vähintään jonkin verran vaikutusta. Tulosta ei voida yleistää, mutta se herättää kysymyksiä siitä, missä tilanteissa ja kenen taholta sensuuri rivitoimittajiin kohdistuu.

Poliisin ja armeijan merkitys taas korostui *koko-aikaisten toimittajien* kohdalla verrattuna freelancer-toimittajiin. Kokoaikaiset toimittajat luultavasti tekevät enemmän sellaista rutiiniluonteista työtä, jossa pääsyllä tämänkaltaisiin viranomaislähteisiin on merkitystä työn sujuvuudelle. Millekään toimittajaryhmälle poliisin ja armeijan toiminnalla ei silti ollut erityisen suurta merkitystä.

Toimittajan *työvuosien ja iän* perusteella tuli esiin samanlaisia eroja kuin jo aiempien kysymysten kohdalla on havaittu. Mitä pidempään toimittaja on työskennellyt ja mitä vanhempi hän on, sen merkittävämpään rooliin työssä tulevat omat arvot ja uskomukset ja etiikan merkitys työlle. Jo toimittajien roolia ja etiikkaa koskevat kysymykset edellä antoivat viitteitä siitä, että arvojen ja etiikan rooli kasvaa, mitä pitempään uralla ollaan. Toimituksen linjalla näyttäisi olevan suurin merkitys uran keskivaiheella oleville, jotka usein työskentelevät toimituksen keskiportaassa. Keskijohdon tehtävänä on pitää linjasta kiinni ja kommunikoida se myös alaspäin rivitoimittajille (Koljonen 2013b).

Uutislähteisiin solmittujen henkilökohtaisten suhteiden merkitys vaihtelee sekin iän mukaan. Alle 35-vuotiailla näiden suhteiden merkitys työhön oli muita ikäryhmiä pienempi ja keski-ikäisillä kaikkein suurin. Eroa selittänee se, että nuorille toimittajille ei vähäisemmän työkokemuksen vuoksi ole vielä ehtinyt muodostua luottamuksellisia suhdeverkostoja, joista iäkkäämmät kollegat pääsevät hyötymään. Kyseessä voi olla myös sukupolviero toimittajien kesken. Esimerkiksi Anu Kantolan politiikan journalismin muutoksia käsitelleessä tutkimuksessa (Kantola 2011, 134–138) huomattiin, kuinka nuoret politiikan toimittajat pyrkivät tietoisesti tekemään

pesäeroa vanhempiin kollegoihinsa ja välttelivät turhan likeisiä ystävyysuhteita poliitikkoihin. Tuloksen pätevyyttä muiden alojen toimittajien osalta ei kuitenkaan ole selvitetty.

Myös *nais- ja miestoimittajien* vastauksissa oli havaittavissa eroja. Naiset vastasivat miehiä useammin (tässä tilastollisessa merkitsevyysjärjestyksessä) laeilla ja media-alan säännöksillä, toimituksellisella linjalla, tuotto-odotuksilla, uutistyön resursseilla ja mainostajilla olevan enemmän merkitystä työnsä kannalta. Syitä näihin näkemyksiin voidaan vain arvailla. Mainostajien merkitys saattaa selittyä sillä, että naisia työskentelee enemmän aikakauslehtien palveluksessa, joissa mainostajat ovat merkittävä ja näkyvä tekijä. Miehillä puolestaan näyttää naisia useammin olevan kokemuksia sensuurin vaikutuksesta työhönsä (joskaan tulosta ei voida yleistää). Myös henkilökohtaisilla lähdesuhteilla oli miehille naisia enemmän merkitystä.

Lopulta *median tavoittavuudella* näyttäisi olevan jonkin verran vaikutusta siihen, kuinka eri tekijöiden merkitys työssä koetaan. Kansallisella tasolla oli enemmän merkitystä organisaation omistajilla, mikä selittynee kovemalla kilpailulla ja sillä, että suurimmat mediat ovat osake- ja pörssiyhtiöinä omistajaohjauksessa. Paikallismediassa työskentelevät kokivat muilla tasoilla työskenteleviä merkittävämpänä viranomaisten vaikutuksen työhönsä. Paikallis- ja aluetason toimijoille yhteistä oli, että sensuurin, armeijan ja poliisin merkitys oli suurempaa kuin kansallisen tason toimijoille. Lopulta alueellisella tasolla koettiin olevan enemmän merkitystä viranomaistietoihin pääsyyllä ja henkilökohtaisilla lähdesuhteilla. Tämä saattaa kertoa medioiden välisestä työnjaosta, jossa paikallis- ja aluemediat ovat usein niitä, jotka ensimmäisenä joutuvat tekemisiin erilaisten viranomaistoimijoiden kanssa tuottaessaan päivittäisiä uutisia. Myös lähdesuhteet ovat tiiviimmät, kun useat toimijat tunnetaan henkilökohtaisesti.

Koetut muutokset journalistisessa työssä

Paitsi että toimittajat arvioivat erilaisten tekijöiden merkitystä työllensä, pyydettiin yli viisi vuotta työskennelleiltä toimittajilta arvioita myös siitä, *onko eri tekijöiden merkitys muuttunut viimeisen viiden vuoden sisällä*. Tämä kysymys koettiin erittäin hankalaksi, sillä oli vaikeaa muistaa tilannetta viisi vuotta taaksepäin. Toimittajien ei myöskään ollut helppoa arvioida, oliko muutos tapahtunut nimenomaan journalismissa, työskentely-ympäristössä vai yhteiskunnassa yleisemminkin. Erityisen varauksellisesti suhtauduttiin koulutuksen merkityksellisyyttä koskeviin kysymyksiin, joihin koettiin olevan hankala vastata. Näihin tuloksiin (taulukot 6 ja 7) tuleekin suhtautua varovasti, vain suuntaa-antavina.

Taulukko 6. Toimittajien näkemykset työhön kohdistuvien muutosten vaikutuksesta (osa 1/2).

Muutos journalismiin vaikuttavassa tekijässä ajan mittaan	Vähentynyt paljon	Vähentynyt jonkin verran	Ei muutosta	Kasvanut jonkin verran	Kasvanut paljon	En tiedä
Sosiaalinen media	0	0	2	22	75	0
Kilpailu	1	1	4	37	56	0
Käyttäjien tuottama sisältö	0	0	6	42	52	0
Tulospaineet	0	1	8	41	50	1
Sensatiohakuisuus	1	4	24	48	22	1
Yleisön osallistuminen uutistuotantoon	0	2	15	62	20	0
Mainonta ja mainostajat	1	5	24	46	15	8
Yleisötutkimus	1	3	32	50	10	4
Yleisöpalaute	1	7	39	44	6	2
Journalistikoulutus	1	13	35	32	7	11
Suhdetoiminta, PR	1	9	43	37	5	5
Eettiset normit	2	27	36	31	2	2

Tiivistykseenä toimittajien näkemyksistä voidaan sanoa, että kaikkien esitettyjen tekijöiden vaikutus journalismiin oli journalistien mielestä lähinnä kasvanut, ei ainakaan vähentynyt merkittävästi. Eniten mielipiteet jakaantuivat journalismin eettisen normiston vaikutusta koskevassa kysymyksessä: osa ei nähnyt siinä tapahtuneen muutosta (36 %), kun taas osa koki normiston vaikutuksen vähentyneen (27 %) ja osa kasvaneen (31 %). Tulos ei ole yllättävä, jos ajatellaan, että eettisellä normistolla viitataan Journalistin ohjeisiin. Kuten aiemmin huomattiin, sen merkitys on ollut Suomessa erittäin suuri – kasvulle ei siis yksinkertaisesti ollut juuri mahdollisuuksia. Kiinnostavaa on ennemminkin se, että normiston suurta merkitystä eivät ole toistaiseksi pystyneet horjuttamaan edes journalistien työympäristön voimakkaat muutokset. Tästä etiikan suuresta roolista kertovat myös muihin kysymyksiin saadut vastaukset. Hajonta kertoo ehkä kuitenkin siitä, ettei toimittajakunta ole täysin yksimielinen suhteessa etiikan rooliin käytännön työssä.

Journalismiin vaikuttavista tekijöistä viimeisen viiden vuoden aikana eniten oli kasvanut sosiaalisen median ja yleisön tuottaman sisällön merkitys. Tässä ei ole mitään yllättävää: tämä on ollut juuri se kehityskulku, joka on viime vuosina ollut voimakkainta. Lehdet ja perinteiset sähköiset viestimet ovat siirtyneet vahvasti verkkoon ja digitaaliseen muotoon ja ottaneet käyttöön erilaisia sosiaalisen median palveluita (mm. Heinonen 2008; Vainikka ym. 2013). Samalla ne ovat miettineet, kuinka yleisö voisi osallistua sisällöntuotantoon ja kuinka yleisö saataisiin pysymään

median kuluttajina. Yleisön keskeisyydestä kertoo sekin, että yleisöpalautteen ja yleisöä koskevan tutkimustiedon merkityksen nähtiin enimmäkseen kasvaneen.

Journalistien mielestä käyttäjien tuottaman sisällön vaikutus työhön yleensä oli muuttunut enemmän kuin yleisön osallistuminen erityisesti uutisten tuottamiseen. Tämä antaa viitteitä siitä, että kuten aiemmassakin tutkimuksessa on havaittu, yleisöosallistumisen merkitys on suurempaa käytännössä, jotka eivät välttämättä liity suoraan uutistoimintaan (Singer ym. 2011). Yleisön osallistuminen uutistuotantoon on tämän tutkimuksen mukaan myös suomalaiselle medialle keskimäärin haasteellisempaa kuin ”pelkkä” yleisön sisällöntuotannon mahdollistaminen ja journalistinen hyödyntäminen. Myös MediaAcT-tutkimuksessa yleisön osallistuminen uutistuotantoon arvioitiin vähemmän tärkeäksi kuin yleisön osallistuminen yleensä (Heikkilä & Väliverronen 2013).

Teknologisiin osallistumismahdollisuuksiin liittyvien muutosten lisäksi journalistit näkivät, että kilpailun ja tulospaineiden vaikutus journalismiin oli kasvanut merkittävästi. Journalistit tunnistavat työympäristönsä rakennemuutoksen, josta on viime vuosina kannettu runsaasti huolta. Journalismi kamppailee osittain kannattavuusongelmien kanssa, ja useat toimittajat ovat kohdanneet irtisanomisia tai poistuneet työelämästä eläkepakettien kautta (Nikunen 2011). He myös joutuvat ammatissaan kilpailemaan muilla kuin journalistisilla keinoilla tuotettujen sisältöjen kanssa.

Sensatiohakuisuus kytkeytyy erityisesti median lukija- ja yleisökilpailuun. Journalistit tunnistavat journalismin sensatiohakuisuuden kasvun: tästä journalismia on usein viime vuosina syytetty erilaisissa mediakritiikeissä ja julkisessa keskustelussa. Kritiikin mukaan kilpailupaineista johtuen media sortuu usein helppoon journalismiin, jossa sensatiot houkuttelevat yleisöjä (esim. Kantola & Vesa 2011; Pietilä 2007). Tämän kyselyn, samoin kuin aiempien haastattelututkimusten (esim. Pöyhtäri ym. 2013) pohjalta näyttää siltä, että kritiikissä on perää journalistien omastakin mielestä.

Samasta markkinakeskeisyydestä kertoo myös koettu mainonnan ja mainostajien merkityksen kasvu. Myös suhdetoiminnan koettu vaikutus journalismiin oli hieman kasvanut. Nämä arviot ovat kiinnostavassa ristiriidassa sen kanssa, että toimittajat toisaalta kiistivät näillä tekijöillä olevan työhönsä suurta merkitystä. Ehkä arvioiden erilaisuudessa on kyse siitä, että yhdessä kohtaa kyselyä on arvioitu vaikutuksia suoraan omaan työhön, kun taas toisaalla asiaa on ajateltu yleisempänä vaikutuksena. Mainonnan ja muiden taloudellisten tekijöiden kasvanutta merkitystä yleisesti ottaen toimittajatkaan eivät voi kiistää. Lopulta journalistikoulutuksellakin nähtiin olevan hieman enemmän vaikutusta journalismiin kuin aiemmin, vaikka sen vaikutusta ja vaikutuksen suuntaa toimittajien mielestä olikin erityisen vaikeata arvioida.

Taulukko 7. Toimittajien näkemykset työhön kohdistuvien muutosten vaikutuksesta (osa 2/2).

Muutos työn osa-alueessa ajan mittaan	Vähentynyt paljon	Vähentynyt jonkin verran	Ei muutosta	Kasvanut jonkin verran	Kasvanut paljon	Muu (ei tiedä tai ei halua vastata)
Tiedonhankintaan ja taustoitukseen käytetty aika	25	54	13	6	1	1
Journalismin uskottavuus ja luotettavuus	5	48	34	9	2	2
Journalistien vapaus tehdä toimituksellisia päätöksiä	4	38	40	12	1	5
Journalismin yhteiskunnallinen rooli	1	23	43	28	4	0
Viestinnän alan yliopistotutkinnon merkitys	4	16	50	20	2	8
Yliopistotutkinnon merkitys	4	13	46	25	5	7
Keskimääräinen työaika	1	3	28	52	12	4
Journalistien vuorovaikutus yleisön kanssa	1	7	12	54	23	2
Teknisten taitojen merkitys	0	0	4	43	52	0
Hakukoneiden käyttö	0	0	6	33	60	0

Mitä tulee journalistiseen työhön liittyviin rutiineihin ja toimintoihin ja niissä koettuihin muutoksiin, suurimmat muutokset liittyvät tekniikan kehittymiseen. Teknisten taitojen merkitys journalismissa samoin kuin hakukoneiden käyttö oli kasvanut. Nämä muutokset ja niihin liittyvät taidot mainittiin jo vuoden 2008 toimittajakyselyssä sellaisina työn osa-alueina, joissa ammattitaitovaatimukset olivat eniten kasvaneet (Jyrkiäinen 2008, 54). Teknisten taitojen ohella vuorovaikutus yleisön kanssa oli useimpien kyselyyn vastanneiden mielestä lisääntynyt ainakin jonkin verran, ja tämäkin on luultavasti seurausta sosiaalisen median kehityksestä.

Karua kieltään toimittajien arjesta ja työhön nykyisin liittyvistä paineista kertoo se, että journalistien keskimääräisen työajan arvioitiin kasvaneen samalla, kun juttuja koskevaan tiedonhankintaan ja taustoitukseen käytettiin yhä vähemmän aikaa. Samassa ajassa täytyy siis saada aikaan enemmän kuin ennen (vrt. Davies 2008; Jyrkiäinen 2008; Nikunen 2011). Myös journalistien vapauden tehdä toimituksellisia päätöksiä uskottiin heikentyneen, ja näin mitä todennäköisimmin onkin siitä näkökulmasta, että toimitustyö on muuttunut yhä tarkemmin ennalta suunnitelluksi ja johdetuksi (vrt. Koljonen 2013b). Tämä herättää aiheellisen jatkokysymyksen siitä, miten muutokset vaikuttavat journalismin laatuun. Onko toimittajilla enää mahdollisuutta tehdä samanlaatuista journalismia kuin ennen? Yleisenä mediakritiikin

huomiona viime vuosina on ollut, että näin ei ole. Ehkä tästäkin syystä myös toimittajat itse katsoivat kyselyssä journalismin uskottavuuden ja luotettavuuden heikentyneen ainakin jonkun verran.

Suhteellisesti eniten samankaltaisena on tämän kyselyn perusteella säilynyt journalismin yhteiskunnallinen rooli samoin kuin yliopistokoulutuksen merkitys. Näiden tekijöiden merkityksen katsottiin pysyneen enimmäkseen samana, ja kutakuinkin yhtä moni näki merkityksen vähentyneen tai kasvaneen hieman. Myönteistä on, että vaikka ajat ovat tiukat, toimittajat yhä uskovat journalismin yhteiskunnalliseen merkitykseen. Tämä mahdollisesti toimii myös omaa työtä motivoivana tekijänä.

Muutosten merkitys eri vastaajaryhmille

Koettujen muutosten vaikutukset näyttävät toimittajien vastausten perustella kohdistuvan hieman eri tavalla sen mukaan, missä asemassa toimittaja on työssään ja urallaan.

Yleisöpalautteen merkitys journalismissa oli kokeneimpien toimittajien mielestä kasvanut eniten. He varmasti kokevatkin muutoksen aiempaan suurempana kuin nuoremmat toimittajat, jotka ehkä ovat uransa alusta saakka saaneet tottua erityisesti verkon kautta tulevaan palautteeseen. Tältä osin tulokset heijastavat laajaa journalismissa tapahtunutta yleisösuhteen muutosta: yleisöjä ei enää nähdä etäisenä vastaanottajana, vaan tärkeinä kohderyhminä, joita lähelle pitää päästä eri keinoin, muun muassa tekemällä entistä kiinnostavampaa journalismia (ks. esim. Heikkilä ym. 2012). Tämän vuoksi yleisön palautetta ollaan entistä halukkaampia kuuntelemaan.

Käyttäjien tuottaman sisällön ja sosiaaliseen median merkityksen kasvun journalismissa ylimmän tason johtajat näkivät hieman pienempänä kuin keskitason johtajat ja rivitoimittajat. Ehkä he eivät ole asioiden kanssa yhtä konkreettisesti tekemisissä kuin alemmalla tasolla ollaan. Toisaalta voi olla, että johdossa nähdään esimerkiksi käyttäjien tuottamien sisältöjen kustannusvaikutukset ja journalismille aiheuttamat ongelmat muita ryhmiä selvemmin.

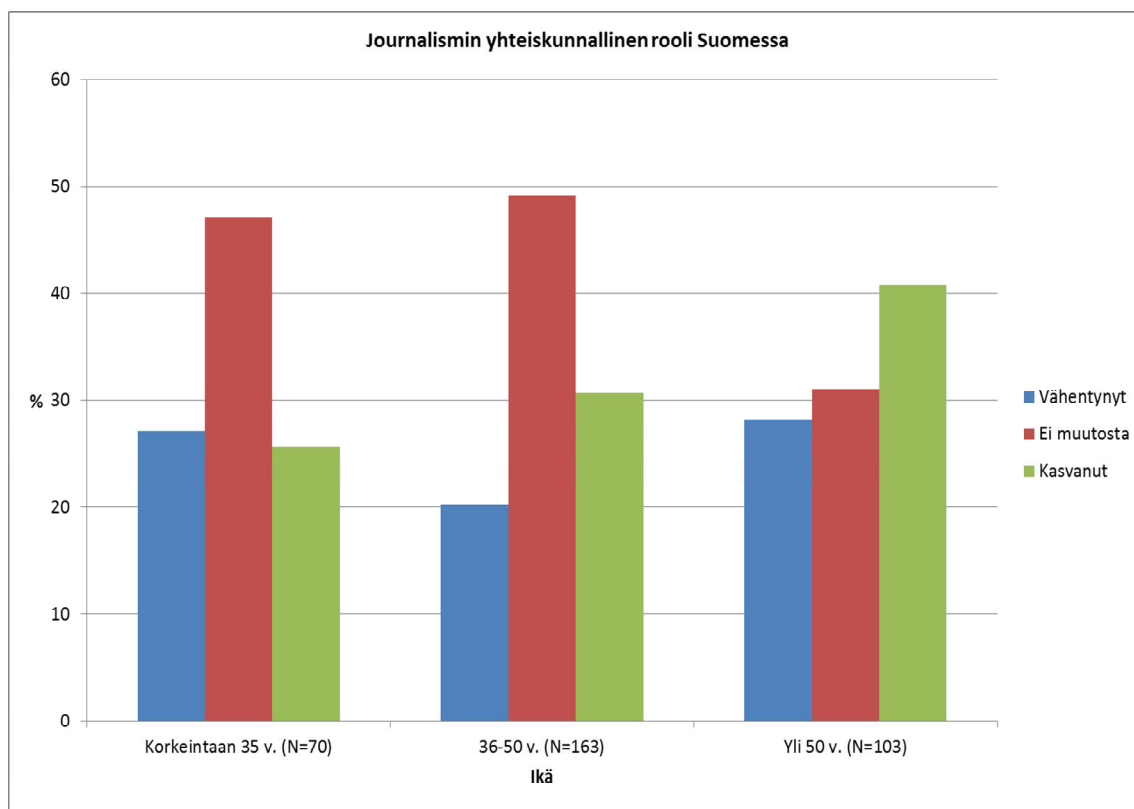
Rivitoimittajat puolestaan suhtautuivat epäilevimmin siihen, että *vuorovaikutuksella yleisön kanssa* olisi nykyisin suurempi merkitys journalismissa kuin aiemmin. Taustalla voi olla se, että rivitoimittajat tietävät parhaiten vuorovaikutukseen käytettävissä olevan ajan rajallisuuden ja siihen liittyvät konkreettiset ongelmat. Vuorovaikutuksen merkityksen kasvu koettiin voimakkaimmin kansallisella tasolla, mikä on järkeenkäypää: valtakunnallisissa medioissa on kilpailullisista syistä tehty eniten panostuksia vuorovaikutuksen hyödyntämiseen journalismissa.

Samoin kansallisella tasolla koettiin suurimpana *suhdetoiminnan ja PR:n* merkityksen kasvu, mikä sekin liittyyneeseen markkinatilanteeseen. Yhtäältä

valtakunnallisten medioiden on yhä vaikeampi houkutella mainostajia, mistä johtuen joudutaan turvautumaan monipuoliseen suhdetoimintaan; toisaalta yritykset ja yhteisöt tuottavat yhä suuremman määrän tiedotteita ja PR-materiaalia, joita ne lähettävät toimituksiin. Lisäksi yritysten ja yhteisöjen yhteyshenkilöinä toimitusten suuntaan ovat yhä useammin tiedotus- ja PR-henkilöstöön kuuluvat.

Toimituksellisen päätöksenteon kohdalla tuli selvästi esiin, että kaksi kokeneinta ryhmää kokee päätöksenteon vapauden journalismissa vähentyneen. Myös tämä kertoo siitä, että kiireen ja kilpailun puristuksessa toimituskulttuuri on useissa paikoissa muuttunut yhä tarkemmin suunnitelluksi (vrt. Koljonen 2013b). Toisaalta nuorimpien ryhmä kertoi muita ryhmiä selvemmin huomanneensa, että tiedonhankintaan ja taustoittamiseen käytettävissä oleva aika on vähentynyt. Muutos on tapahtunut ilmeisen nopeasti, koska ryhmään kuuluvat ovat olleet alalla vasta suhteellisen lyhyen aikaa. Luultavasti muutos kohdistuu nuorimpien ryhmään juuri siksi, että he tekevät eniten rutiiniluonteisia töitä ja nopeita verkkouutisia.

Vanhin ikäpolvi puolestaan koki journalismin yhteiskunnallisen merkityksen kasvaneen viimeisten viiden vuoden aikana muita ikäryhmiä todennäköisemmin. Näin oli siitäkin huolimatta, että iäkkäimpien ryhmässä oli myös suhteellisesti suurin prosenttiosuus niitä, jotka näkivät alan yhteiskunnallisen merkityksen samana ajanjaksona vähentyneen. Journalismin yhteiskunnallisen roolin arviointi ajassa, jossa kaikki on muutoksessa, onkin haasteellinen tehtävä jopa kokeneimmille toimittajille.

Koulutuksen merkityksen muutosta koskien toimittajien näkemykset olivat keskenään hieman erisuuntaisia. Journalistien tarvittava määrä ja koulutuksen tarpeellisuus on myös yhteiskunnallisesti ollut säännöllisen arvioinnin kohteena (esim. Raittila, Olin & Stenvall-Virtanen 2006). Vanhimpien ryhmä uskoi sekä viestintäalan koulutuksen ja yliopistotutkinnon merkityksen yhä kasvaneen, kun taas nuoret kokivat merkityksen vähentyneen. Taustalla voi olla se, että vanhin ryhmä on työuransa aikana kokenut viestintäalan koulutuksen kasvuvaiheen ja he ovat oppineet ajattelemaan, että oikealla koulutuksella on uralla merkitystä. Nuoremmat puolestaan ovat koulutuksen ylitarjonnan ja epävarman taloustilanteen aikana joutuneet huomaamaan, että valmis tutkintokaan ei takaa töitä. Toisaalta nuoret joutunevat myös vanhempia enemmän kilpailemaan esimerkiksi verkkoympäristöstä journalismin tekijöiksi ponnistavien henkilöiden, kuten bloggaajien kanssa, joilla ei välttämättä ole alan koulutusta mutta vahva seuraajakunta (Lehtonen 2013, 88–89).

Hieman ristiriidassa näiden näkemysten kanssa on, että viestinnän alan yliopistotutkinnon merkitys oli rivitoimittajien mielestä kasvanut ja johtoportaan mielestä vähentynyt. Ehkä rivitoimittajat ajattelevat tässä eroa ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopistotutkinnon välillä: viime vuosina etenkin ammattikorkeakouluista on valmistunut paljon rivitoimittajiksi työllistyneitä, eli tässä mielessä alan korkeimman mahdollisen koulutuksen (yliopisto) merkitys kilpailuvalttina on kasvanut. Johtoporras ehkä arvioi koulutuksen merkitystä mielessään sellaiset osaajat, jotka ovat erikoistuneet nimenomaan muille aloille kuin viestintään ja tätä kautta tuovat journalistiseen työhön erityisosaamista, jota muilla ei ole.

Lopulta kansallisella tasolla suhtauduttiin varauksellisimmin yliopistotutkinnon ja viestinnän alan yliopistotutkinnon merkityksen kasvuun. Kansallisella tasolla luultavasti jo aiemmassa vaiheessa koulutus on ollut tärkeä tekijä työllistymisen kannalta. Toinen tulkinta on, että koska kansallisella tasolla työskentelee useammanlaisia osaajia kuin vain puhtaasti journalistista työtä tekeviä, ihmisillä on myös hyvin erilaisia koulutustaustoja. Yliopistotutkintojen merkityksen kasvua korostettiin eniten alueellisella tasolla. Alueellisella tasolla on ehkä aiemmin työskennellyt paljon sellaisia toimittajia, jotka eivät ole saaneet alalle varsinaista koulutusta. Sittemmin yliopistokoulutuksen ja viestintäalan yliopistokoulutuksen yleistessä myös alueellisella tasolla nämä ”vanhan kansan lehtimiehet” ovat korvautuneet yliopistoista valmistuneilla ammattitoimittajilla, jolloin koulutuksen merkityksen kasvu korostuu.

Yhteenveto

Tässä raportissa on käyty läpi keväällä 2013 toteutetun Worlds of Journalism -kyselyn tuloksia Suomen osalta. Tutkimus piirtää kuvaa varsin yhtenäisestä ammatillisesta ryhmästä, jota muutoksienkin keskellä pitää koossa yhteinen ymmärrys journalistin työstä ja sen peruspilareista. Suurimmat jakolinjat suomalaisen toimittajakunnan sisällä kulkevat sukupolvien välillä, mutta nämäkin erot ovat varsin maltillisia.

Nuoremmat toimittajat työllistyvät vanhempia kollegoitaan useammin määräaikaisiin työsuhteisiin ja heillä on hieman vähemmän vapautta määrittellä juttuaiheensa itse. Toisaalta juuri vanhimman polven toimittajat työskentelevät eniten freelancereina tässä otoksessa. Heillä on muita vähemmän vapautta valita itse näkökulmansa juttuihin, koska he tekevät usein tilaustöitä.

Suomalainen journalistinen kulttuuri on linjassa länsimaissa vallalla olevan journalistisen itseymmärryksen kanssa (Hanitzsch 2011). Aineisto osoittaa, että suomalaiset toimittajat yhä luottavat journalistin perinteisiin tehtäviin: asioiden kertomiseen sellaisena kuin ne ovat, toimimiseen riippumattomana tarkkailijana, ajankohtaisten asioiden analysointiin ja poliittisten päättäjien valvontaan. Nykyisin tämä kaikki tapahtuu myös tarinallisuuden kautta, sillä tarinoiden kertominen on noussut keskeiseksi journalismin tehtäväksi ja paljon hyödynnetyksi ilmaisutavaksi journalismissa. Toimittajat pitävät tärkeänä myös sitä, että ihmisille annetaan mahdollisuus ilmaista mielipiteensä journalismin kautta, mutta omissa poliittisissa kannanotoissa ja poliittiseen toimintaan kannustamisessa suomalaistoimittajat ovat varovaisia.

Suomalaistoimittajat uskovat ammattietiikkaan hyvin vahvasti. He ovat kuitenkin valmiita käyttämään myös jonkin verran tilannekohtaista eettistä harkintaa. Muuttuvassa journalistisessa ympäristössä journalistien onkin yhä enemmän tarpeen miettiä ammattietiikalle sellaisia soveltamistapoja, jotka sopivat ennalta määrittelemättömiin uusiin tilanteisiin esimerkiksi verkkomaailmassa. Toimittajat eivät silti enimmäkseen ole valmiita käyttämään eettisesti kyseenalaisia toimintatapoja edes silloin, kuin kyseessä on tärkeä juttu. Kuitenkin nuorempi toimittajapolvi on käytännössään joustavampi, ja lisäksi erilaisia tutkivan journalismin menetelmiä pidetään ainakin joissain tilanteissa mahdollisina.

Eettisyyden lisäksi toinen vahva arvo, joka määrittelee suomalaista journalistista kulttuuria, on autonomisuus. Suomalaiset toimittajat kokevat, että erilaiset ulkopuoliset instituutiot eivät pääse vaikuttamaan heidän toimintaansa vahvasti. Sen sijaan muilla mediakilpailijoilla ja yleisöllä koetaan olevan jonkin verran vaikutusta. Kaikista eniten journalistiseen työhön vaikuttavat toimituksen sisäiset tekijät, kuten aika- ja resurssirajoitukset – ja kaiken pohjalla myös journalistin etiikka ja medialainsäädäntö.

Suurimmat muutokset ammattitoimittajien työhön ovat viimeisen viiden vuoden aikana tuoneet sosiaalisen median ja tekniikan kehitys sekä käyttäjien tuottamien sisältöjen mukaantulo uutistyöhön entistä voimakkaammin. Samaan aikaan kilpailu ja tulospaineet ovat kiristyneet, mikä on johtanut työajan pitenemiseen ja kiireen kasvuun toimitustyössä. Vähiten muutosta toimittajat kokivat eettisen normiston ja koulutuksen vaikutuksessa työhön.

Johtopäätöksenä on, että kasvaneista paineista ja kiireestä huolimatta toimittajat edelleen arvottavat työssään korkealle ammatilliset perusasiat, kuten eettisen normiston ja journalistisen riippumattomuuden. Tämä kuitenkin herättää jatkokysymyksen siitä, missä määrin toimittajat ovat vastanneet kyselyyn toimitustyötä koskevat ihanteet mielessään ja missä määrin asioita on ajateltu toimitustyön käytäntöjen kautta. Ihanteiden ja käytännön välisestä ristiriidasta antaa viitteitä esimerkiksi se, että vaikka talouden toimijoilla arvioidaan olevan vain vähän vaikutusta toimittajien työhön, koetaan niiden vaikutuksen kuitenkin viime vuosien aikana jonkin verran kasvaneen. Tästä voi päätellä, että vaikka toimintaympäristön muutos ja sen mukanaan tuomat vaikutukset havaitaan, toimittajuuteen kuuluu näiden vaikutusten aisoissa pitäminen. Tämä hallinta puolestaan tapahtuu pääasiassa vetoamalla ammattikunnan omaan eettisyyteen ja autonomisuuteen.

Lähteet

- Charles, Mathew (2013) News Documentary and Advocacy Journalism. Teoksessa: Karen Fowler-Watt & Stuart Allan (toim.) *Journalism: New Challenges*. Bournemouth: Centre for Journalism & Communication Research, Bournemouth University, 384–392.
- Costera Meijer, Irene (2013) Valuable Journalism: A Search for Quality from the Vantage Point of the User. *Journalism* 14:6, 754–770.
- Davies, Nick (2008) *Flat Earth News: An Award-winning Reporter Exposes Falsehood, Distortion and Propaganda in the Global Media*. London: Chatto & Windus.
- Haavisto, Ilkka & Kiljunen, Pentti (2011) *Maailman paras maa. EVA:n kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2011*. Helsinki: Taloustieto. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2011/03/Maailman-paras-maa.pdf> (luettu 27.8.2013).
- Hanitzsch, Thomas (2011) Populist Disseminators, Detached Watchdogs, Critical Change Agents and Opportunist Facilitators: Professional Milieus, the Journalistic Field and Autonomy in 18 Countries. *International Communication Gazette*, 73: 477–494.
- Heikkilä, Heikki; Ahva, Laura; Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna (2012) *Kelluva kiinnostavuus: Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, Heikki & Väliaverron, Jari (2013) *Transparency – the New Objectivity? Journalists' Attitudes towards Openness and Audience Interaction in Finland*. Paper presented to the NordMedia 2013 Conference in Oslo, Norway, August 9, 2013.
- Heinonen, Ari (2008) *Yleisön sanansijat sanomalehdissä*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos, Julkaisuja A108.
- Hujanen, Jaana (2009) Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa: Väliaverron, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- Jaakkola, Magdalena (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Juntunen, Laura (2009) Journalistinen etiikka kriisissä – kiireen ja kilpailun haasteet toimittajien ammatilliselle itsekurille. *Media & Viestintä* 32:2, 31–47.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008) *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos, Journalismin tutkimusyksikkö, Julkaisuja sarja B50.
- Kantola, Anu (2011) Notkean journalismin nousu. Teoksessa: Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 115–141.
- Kantola, Anu & Vesa, Juho (2011) Skandaalit ja julkinen elämä Suomessa. Teoksessa: Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 42–64.

- Koljonen, Kari (2013a) *Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitas Tamperensis 1842.
- Koljonen, Kari (2013b) *Seuraa johtajaa! Väliportaan päällikkötoimittajien muuttuvat roolit*. Tampere: Tampere University Press.
- Koljonen, Kari (2014) Tyytyväiset uudistajat ja tyytymättömät perinnetietoiset – Vapauden kokemukset toimitusorganisaatioissa. Teoksessa: Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 74–96.
- Kunelius, Risto & Ruusunoksa, Laura (2008) Mapping professional imagination: On the potential of professional culture in the newspapers of the future. *Journalism Studies* 9:5, 662–678.
- Kuutti, Heikki (toim.) (2011) *Julkisuusjournalismi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lehtonen, Pauliina (2013) *Itsensä markkinoijat. Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyvä työelämä*. Tampere: Tampere University Press.
- Lehtonen, Pauliina (2014) Oman vapautensa rakentajat – Journalistinen vapaus nuorten toimittajien työelämäkokemuksissa. Teoksessa: Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 97–118.
- Luostarinen, Heikki (2014) Irti Venäjästä, kapitalismista ja pomoista. Teoksessa: Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 15–43.
- Machill, Marcel, Sebastian Köhler & Markus Waldhauser (2007) The Use of Narrative Structures in Television News: An Experiment in Innovative Forms of Journalistic Presentation. *European Journal of Communication* 22:2, 185–205.
- Mill, John Stuart (1982) *Vapaudesta*. Helsinki: Otava. Alkuteos ”On Liberty” ilmestynyt 1859, englanninkielisen alkuteoksen ”On Liberty” suomentanut Niilo Liakka [1891].
- Mäntylä, Jorma (2008) *Journalistin etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nikunen, Kaarina (2011) *Enemmän vähemmällä*. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö (tutkimusraportti). Saatavilla: http://uta17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/65750/enemman_vahemmalla_2011.pdf?sequence=1 (luettu 18.10.2012).
- Pietilä, Antti-Pekka (2007) *Uutisista viihdettä, viihteestä uutisia - median muodonmuutos*. Helsinki: Art House.
- Pikkanen, Antti (2012) Homosta ehjäksi. *HS Kuukausiliite* 10/2012 (6.10.2012), 46–53.
- Pöyhkäri, Reeta; Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013) *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Raittila, Pentti, Nina Olin & Sari Stenvall-Virtanen (2006) *Viestintäkoulutuksen nousukäyrä – monta tietä unelma-ammattiin ja suuriin pettymyksiin. Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -tutkimusprojektin loppuraportti*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos, Julkaisuja C 40/2006.

Reporters without borders (RSF) (2013) *Press freedom index 2013*. Saatavilla: <http://en.rsf.org/press-freedom-index-2013,1054.html> (luettu 1.10.2013).

Reunanen, Esa (2014) Toimittajan poliittinen identiteetti – Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta? Teoksessa: Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 46–73.

Singer, J.B.; Hermida, A.; Domingo D.; Heinonen A.; Paulussen S.; Quandt, T.; Reich Z. & Vujnovic M. (2011) *Participatory Journalism: Guarding Open Gates at Online Newspapers*. Chichester: Wiley-Blackwell.

Strömbäck, Jesper (2005) In search of a standard: Four models of democracy and their normative implications for journalism. *Journalism Studies* 6:3, 221–345.

Vainikka, Eliisa; Noppari, Elina; Heinonen, Ari & Huhtamäki, Jukka (2013) *Twitteriä ja uutispäivittelyä – toimittajana sosiaalisessa mediassa*. Tampereen yliopisto: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus Comet, tutkimusraportti.

Wal, J. ter (toim.) (2002), *Racism and cultural diversity in the mass media. An overview of research and examples of good practices in the EU member states, 1995-2000*. Vienna: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.

Liite 1.

Worlds of Journalism Study: Survey-kysymykset toimittajille

Kontrollikysymys

C0 Ansaitsetko tuloistasi vähintään puolet journalistisista töistä?

1 Kyllä

2 En

777 En tiedä

999 En halua vastata

Varsinaiset kysymykset

C1 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä toimenkuvaasi toimituksessasi?

1 Päätoimittaja

2 Uutispäätoimittaja

3 Toimituspäällikkö

4 Osaston esimies

5 Toimitussihteeri

6 Tuottaja

7 Erikoistoimittaja

8 Toimittaja

9 Harjoittelija

10 Muu, kerro omin sanoin

777 En tiedä

999 En halua vastata

C2 Mikä seuraavista kuvaa parhaiten nykyistä työsuhdettasi: kokoaikainen, osa-aikainen, freelancer, muu?

1 Kokoaikainen

2 Osa-aikainen

3 Freelancer

4 Muu, kerro omin sanoin

- O1 Oletko pysyvässä vai määräaikaisessa työsuhteessa?
- 1 Pysyvässä*
 - 2 Määräaikaisessa*
 - 777 En tiedä*
 - 999 En halua vastata*
- C3 Kuinka monessa toimituksessa työskentelet nykyisin? (Toimitus lasketaan yhdeksi toimitukseksi, vaikka se tuottaisi materiaalia useille eri uutismedioille.)
- ...
- 777 En tiedä*
 - 999 En halua vastata*
- C4 Teetkö journalismin lisäksi muuta palkattua työtä?
- 1 Kyllä*
 - 2 En*
 - 777 En tiedä*
 - 999 En halua vastata*
- C5 Kuulutko johonkin järjestöön tai ammattiliittoon, joka on tarkoitettu pääasiassa journalisteille ja/tai viestintäalan ammattilaisille?
- 1 Kyllä*
 - 2 En*
 - 777 En tiedä*
 - 999 En halua vastata*
- C6 Työskenteletkö yleensä jollakin tietyllä osastolla tai tietyn aihepiirin parissa vai työskenteletkö yleistoimittajana?
- 1 Työskentelen tietyllä osastolla ja/tai tietyn aihepiirin parissa*
 - 2 Työskentelen yleistoimittajana*
 - 777 En tiedä*
 - 999 En halua vastata*
- C7 Mikä on pääasiallinen aihepiirisi tai aihealueesi?
- 1 Uutiset / ajankohtaiset asiat*
 - 2 Poliittikka*
 - 3 Ulkopolitiikka*

4 Sisäpolitiikka
5 Talous
6 Rikos- ja oikeusasiat
7 Kulttuuri
8 Urheilu
9 Terveys
10 Viihde
11 Muu, kerro omin sanoin
777 En tiedä
999 En halua vastata

C8 Kerro omin sanoin, mitkä journalistien kolme tärkeintä roolia Suomessa pitäisi olla.

...
777 En tiedä
999 En halua vastata

C9 Kuinka vapaasti voit yleisesti ottaen työssäsi valita uutisaiheitasi? 5 tarkoittaa täydellistä vapautta, 4 suurta vapautta, 3 jonkin verran vapautta, 2 vähän vapautta ja 1 ei lainkaan vapautta.

5 Täydellinen vapaus
4 Suuri vapaus
3 Jonkin verran vapautta
2 Vähän vapautta
1 Ei lainkaan vapautta
777 En tiedä
999 En halua vastata

C10 Kuinka vapaasti voit päättää, miten käsittelet juttuaiheitasi? Kuten edellä, 5 tarkoittaa täydellistä vapautta, 4 suurta vapautta, 3 jonkin verran vapautta, 2 vähän vapautta ja 1 ei lainkaan vapautta.

5 Täydellinen vapaus
4 Suuri vapaus
3 Jonkin verran vapautta
2 Vähän vapautta
1 Ei lainkaan vapautta
777 En tiedä
999 En halua vastata

C11 Kuinka usein osallistut toimitustyön suunnitteluun ja koordinointiin, esimerkiksi toimituskokouksiin tai tehtävien jakopalaveriinhin? 5 tarkoittaa aina, 4 hyvin usein, 3 joskus, 2 harvoin ja 1 en juuri koskaan.

5 Aina

4 Hyvin usein

3 Joskus

2 Harvoin

1 En juuri koskaan

777 En tiedä

999 En halua vastata

C12 Kerro, kuinka tärkeitä seuraavat asiat ovat työssäsi. 5 tarkoittaa, että pidät niitä erittäin tärkeinä, 4 hyvin tärkeinä, 3 jonkin verran tärkeinä, 2 ei kovin tärkeinä ja 1 ei lainkaan tärkeinä.

5 Erittäin tärkeä

4 Hyvin tärkeä

3 Jonkin verran tärkeä

2 Ei kovin tärkeä

1 Ei lainkaan tärkeä

777 En tiedä

999 En halua vastata

A Olla riippumaton tarkkailija

B Raportoida asioista sellaisina kuin ne ovat

C Analysoida ajankohtaisia asioita

D Valvoa ja vahtia poliittisia johtajia

E Valvoa ja vahtia liike-elämää

F Määrittää poliittista agendaa

G Vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen

H Ajaa yhteiskunnallisia muutoksia

J Toimia hallituksen vastavoimana

K Tukea Suomen kehitystä

L Luoda myönteistä kuvaa poliittisista päättäjistä

M Tukea hallituksen linjaa

O Tarjota viihdettä ja ajanvietettä

P Tehdä sellaisia uutisia, jotka houkuttelevat mahdollisimman suurta yleisöä

R Tarjota neuvoja ja opastusta jokapäiväiseen elämään

S Tarjota ihmisille tietoa poliittisten päätösten tekoa varten

T Kannustaa ihmisiä osallistumaan poliittiseen toimintaan
U Antaa ihmisten ilmaista mielipiteensä
W Valistaa yleisöjä
X Kertoo tarinoita maailmasta
Z Edistää suvaitsevaisuutta ja kulttuurista monimuotoisuutta

C13

Seuraavissa väittämässä kuvataan erilaisia tapoja suhtautua journalismiin. Arvioi kunkin väittämän osalta, mitä mieltä olet niistä. 5 tarkoittaa, että olet vahvasti samaa mieltä, 4 jossain määrin samaa mieltä, 3 et ole samaa etkä eri mieltä, 2 olet jossain määrin eri mieltä ja 1 vahvasti eri mieltä.

5 Vahvasti samaa mieltä

4 Jossain määrin samaa mieltä

3 Ei samaa eikä eri mieltä

2 Jossain määrin eri mieltä

1 Vahvasti eri mieltä

- A Journalistien tulee aina noudattaa ammattieettisiä ohjeita tilanteesta ja tapauksesta riippumatta.
- B Journalismissa toiminnan eettisyys määräytyy tilannekohtaisesti.
- C Journalismissa toiminnan eettisyys määräytyy henkilökohtaisen harkinnan mukaan.
- D On hyväksyttävää unohtaa moraalisaännöt poikkeuksellisissa oloissa.

C14

Oletetaan, että kyseessä on tärkeä juttu. Miten oikeutettuina pidät tuolloin seuraavia toimenpiteitä? 1 tarkoittaa, että toimenpide on aina oikeutettu, 2 toimenpide on oikeutettu joskus ja 3 toimenpide ei ole oikeutettu missään olosuhteissa.

1 Aina oikeutettu

2 Joskus oikeutettu

3 Ei oikeutettu missään olosuhteissa

777 En tiedä

999 En halua vastata

- A Luottamuksellisesta tiedosta maksaminen
- B Luottamuksellisten liike- tai viranomaisdokumenttien käyttö ilman lupaa
- C Tekeytyminen joksikin toiseksi henkilöksi
- D Vastahakoisten tietolähteiden painostaminen jutun saamiseksi

E Henkilökohtaisten dokumenttien kuten kirjeiden ja valokuvien käyttö luvatta
F Pestautuminen liikeyritykseen tai järjestöön sisäpiiritiedon saamiseksi
G Piilotettujen mikrofonien tai kameroiden käyttö
H Uutistapahtumien rekonstruointi tai dramatisointi näyttelijöiden avulla
J Jutun julkaiseminen ilman että kaikkia tietoja on varmistettu
K Rahan vastaanotto lähteiltä
L Lähteiden lainausten manipulointi tai lainausten keksiminen
M Valokuvien manipuloiminen

C15 Seuraavassa esitetään lista mahdollisista työhösi vaikuttavista tekijöistä. Kerro, miten paljon vaikutusta niillä on työhösi. 5 tarkoittaa erittäin suurta vaikutusta, 4 hyvin suurta vaikutusta, 3 jonkin verran vaikutusta, 2 vain vähän vaikutusta ja 1 ei lainkaan vaikutusta. Jos tekijä ei liity työhösi lainkaan, mainitse se.

5 Erittäin suuri vaikutus

4 Hyvin suuri vaikutus

3 Jonkin verran vaikutusta

2 Vain vähän vaikutusta

1 Ei lainkaan vaikutusta

8 Tekijä ei liity työhöni

777 En tiedä

999 En halua vastata

A Omat arvosi ja uskomuksesi

B Vertaisesi toimituksessa

C Esimiehesi ja toimituksellinen johto

D Uutisorganisaatiosi taloudellinen johto

E Uutisorganisaatiosi omistaja(t)

F Toimituksellinen linja

G Mainonta ja mainostajat

H Tuotto-odotukset

J Yleisötutkimus ja yleisöstä saatava tieto

K Uutistyyöhön käytössä olevat resurssit

L Aikarajoitteet

M Journalistinen etiikka

C16 Arvioi, miten paljon näillä tekijöillä on vaikutusta työhösi. Asteikko on sama kuin edellisessä kysymyksessä.

5 Erittäin suuri vaikutus

4 Hyvin suuri vaikutus

3 Jonkin verran vaikutusta

2 Vain vähän vaikutusta

1 Ei lainkaan vaikutusta

777 En tiedä

999 En halua vastata

A Ystäväsi, tuttavasi ja perheesi

B Kollegat muissa medioissa

C Yleisön palaute

D Kilpailevat uutismediat

E Mediaa koskevat lait ja säännökset

F Pääsy viranomaistietoihin

G Sensuuri

H Viranomaiset

J Poliitikot

K Eturyhmät

L Liike-elämän edustajat

M Suhdetoiminta, PR

N Henkilökohtaiset suhteet uutislähteisiin

O Armeija ja poliisi

C17 Kuinka monta vuotta olet tehnyt journalistista työtä?

...

777 En tiedä

999 En halua vastata

C18 Joidenkin tekijöiden vaikutus journalismiin on saattanut muuttua ajan mittaan. Arvioi, missä määrin seuraavien tekijöiden vaikutus on kasvanut tai vähentynyt Suomessa viimeisten viiden vuoden aikana. 5 tarkoittaa, että vaikutus on kasvanut paljon, 4 vaikutus on kasvanut jonkin verran, 3 vaikutus ei ole muuttunut, 2 vaikutus on heikentynyt jonkin verran ja 1 vaikutus on heikentynyt paljon.

5 Kasvanut paljon

4 Kasvanut jonkin verran

- 3 *Ei muutosta*
- 2 *Vähentynyt jonkin verran*
- 1 *Vähentynyt paljon*
- 777 *En tiedä*
- 999 *En halua vastata*

- A Journalistikoulutus
- B Eettiset normit
- C Kilpailu
- D Mainonta ja mainostajat
- E Tulospaineet
- F Suhdetoiminta, PR
- G Yleisötutkimus
- H Käyttäjien tuottama sisältö, kuten blogit
- J Sosiaalinen media, kuten Facebook ja Twitter
- K Yleisön osallistuminen uutistuotantoon
- L Yleisöpalautte
- M Sensaatiohakuisuus

C19 Journalismi on murroksessa. Kerro, onko seuraavissa työn osa-alueissa tapahtunut kasvua tai vähennystä Suomessa. 5 tarkoittaa, että osa-alue on kasvanut paljon, 4 kasvanut jonkin verran, 3 ei ole tapahtunut muutosta, 2 vähentynyt jonkin verran ja 1 vähentynyt paljon.

- 5 *Kasvanut paljon*
- 4 *Kasvanut jonkin verran*
- 3 *Ei muutosta*
- 2 *Vähentynyt jonkin verran*
- 1 *Vähentynyt paljon*
- 777 *En tiedä*
- 999 *En halua vastata*

- A Journalistien vapaus tehdä toimituksellisia päätöksiä
- B Journalistien keskimääräinen työaika
- C Juttujen tiedonhankintaan ja taustoittamiseen käytettävä aika
- D Journalistien vuorovaikutus yleisön kanssa
- E Teknisten taitojen merkitys
- F Hakukoneiden käyttö
- G Yliopistotutkimuksen merkitys
- H Viestinnän alan yliopistotutkimuksen merkitys

J Journalismin uskottavuus ja luotettavuus

K Journalismin yhteiskunnallinen rooli

C20

Mikä on korkein suorittamasi koulutus?

1 Peruskoulu tai kansakoulu

2 Lukio tai ylioppilastutkinto tai ammattitutkinto

3 AMK-tutkinto tai kandidaatin tutkinto yliopistossa

4 Maisteri

5 Tohtori

6 Yliopisto-opintoja, ei tutkintoa

777 En tiedä

999 En halua vastata

C21

Erikoistuitko opiskeluaikanaasi journalismiin tai jollekin muulle viestintäalalle?

1 Kyllä, erikoistuin journalismiin

2 Kyllä, erikoistuin muulle viestintäalalle

3 Kyllä, erikoistuin sekä journalismiin että muulle viestintäalalle

4 Ei, en erikoistunut näille aloille

777 En tiedä

999 En halua vastata

C22

Sukupuolesi?

1 Nainen

2 Mies

777 En tiedä

999 En halua vastata

C23

Minä vuonna olet syntynyt?

...

777 En tiedä

999 En halua vastata

Tekniset kysymykset (täytetään haastattelun päätteeksi)

- T1 Haastattelun koodi
- T2 Haastattelun päivämäärä (ppkkvv)
- T3 Haastattelijan koodi
- T4 Haastattelumuoto
- 1 Puhelinhaastattelu*
 - 2 Haastattelu kasvokkain*
 - 3 Kirje- / sähköpostihaastattelu*
 - 4 Nettilomake*
- T5 Haastateltavan asema
- 1 Johtotehtävissä, ylempi taso (pitkän tähtäimen päätösvaltaa)*
 - 2 Johtotehtävissä, keskiporras (pätösvaltaa päivittäisissä asioissa)*
 - 3 Rivitoimittaja*
- T6 Haastateltavan media
- T7 Median tyyppi
- 1 Päivälehti*
 - 2 Viikkolehti*
 - 3 Aikakauslehti*
 - 4 Televisio*
 - 5 Radio*
 - 6 Uutistoimisto*
 - 7 Online-uutismedia (itsenäinen)*
 - 8 Online-uutismedia (osana muuta toimitusta)*
- T8 Median tavoittavuus
- 1 Paikallinen*
 - 2 Alueellinen*
 - 3 Kansallinen*
 - 4 Ylikansallinen*
- T9 Median omistuspohja

- 1 Täysin yksityisomistuksessa
- 2 Täysin julkisessa omistuksessa
- 3 Täysin valtion omistuksessa
- 4 Pääosin yksityisomistuksessa
- 5 Pääosin julkisessa omistuksessa
- 6 Pääosin valtion omistuksessa
- 777 Ei tietoa

T10

Muistiinpanoja